

Σελ. 1. Λευκή,

Σελ. 2. Φωτογραφία Πασχάλη Κρικόπουλου

Σελ. 3: Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΟΥ

Σημειώσεις:

Διάβασέ με,
αλλά
φύλαξέ με

Σελ. 4. Λευκή.

(Σελ. 5) Πρόλογος

Εις το διήγημά μου αυτό, το οποίον για μένα είναι και η ιστορία μου, παρουσιάζω καθαρά και ξάστερα πώς γεννήθηκα, τι υπέφερα εις την ζωήν μου, πώς μεγάλωσα, εφοίτησα εις το Σχολείον, τον γάμον μου, την κήρυξιν του πολέμου του 1940, την κάθοδον των Βουλγάρων εις Μακεδονίαν 1916 και 1941 και η φυγή αυτών, την ανάμειξίν μου εις την πολιτικήν ζωήν.

Είναι όλα απλά γραμμένα και πολύ νοητά και τα οποία, προς μάθησιν και προς μίμησιν, αξίζει κανείς να τα διαβάσει. Είναι όλα γεγονότα και όχι φανταστικά.

Καλαμπάκι, 1987

Ο γράψας

Υπογραφή

Κρικόπουλος Πασχάλης του Αναγνώστου

Σελ.6. Λευκή.

(Σελ. 7) Η Ιστορία μου

1. Η γέννησις ενός μωρού

16^η Ιανουαρίου του 1916. Ήταν βράδυ της ημέρας αυτής. Ήταν σκοτεινιασμένος ο ουρανός, ήταν ένα τσουχτερό κρύο και κάπου κάπου έριχνε από καμιά νιφάδα χιόνι, όπως και έβρεχε. Ο κόσμος στο χωριό, το Καλαμπάκι, είχε από πολύ ενωρίς κλειστεί στα σπίτια του. Η ώρα είχε προχωρήσει πολύ και τα σπίτια, το ένα κατόπιν του άλλου, έσβηναν το φως και βυθίζονταν στο βαθύ σκοτάδι ένα ένα.

Μόνον ένα σπίτι δεν είχε σβήσει το φως του. Το πενιχρό καντήλι του σπιτιού αυτού φώτιζε αδύναμα από το παράθυρο και, αν παρατηρούσε κανείς, θα έβλεπε ότι μέσα στο δωμάτιο αυτό κινούνταν κάτι σκιές πολύ νευρικά. Θα έλεγε κανείς ότι στο σπίτι αυτό κάτι γίνεται, κάτι συμβαίνει.

Αίφνης, μέσα από το σπίτι αυτό βγαίνει πολύ βιαστικά ένας άνθρωπος, ο οποίος, στο φως του πενιχρού καντηλιού και ενώ η πόρτα του σπιτιού δεν είχε κλείσει, ο άνθρωπος αυτός εφάνηκε ότι κρατούσε στα χέρια του ένα ραβδί· ναι, ένα ραβδί. (Σελ. 8) Πήρε αμέσως τον δρόμο και χάθηκε μέσα στο σκοτάδι, στο κρύο και στο βροχόνερο. Ο άνθρωπος αυτός έδειχνε ότι στο σπίτι του κάτι συνέβαινε· είχε κάποια στενοχώρια, Για να βγει από το σπίτι του με τέτοιο καιρό και τέτοιαν ώρα, κάτι του συνέβαινε. Χάθηκε μέσα στο σκοτάδι, ενώ οι κινήσεις μπροστά στο καντήλι που φαίνονταν εξακολουθούσαν.

Έξαφνα ακούσθη κάτι σαν κλάμα, κάτι φωνές, που μπορεί να προέρχονταν από κάποια γυναίκα που μπορεί να υπέφερε. Σε λίγο ο άνθρωπος που βγήκε από το σπίτι ξαναγύρισε και, όπως φάνηκε στο φως του καντηλιού, ήταν δύο άτομα. Το άτομο το δεύτερο φάνηκε σαν να ήταν γυναίκα. Πέρασαν μέσα στο σπίτι. Οι φωνές και τα τσιρίγματα από την γυναικεία φωνή όλο και περίσσευαν. Οι κινήσεις του σπιτιού γίνονταν όλο και πιο γρήγορες και πιο νευρικές και οι σκιές του σπιτιού περίσσευαν,

Έξαφνα, ένα σούσουρο ακούστηκε και μια κραυγή γυναικεία και αμέσως ένα κλάμα μωρού. Είχε γεννηθεί ένα παιδί, ναι, και ήταν αγόρι. (Σελ. 9) Ήταν το πρώτο παιδί μιας νέας οικογενείας, το οποίον και το περίμεναν να γεννηθεί, για να τους φέρει τη χαρά στο σπιτικό τους. Ναι, γεννήθηκε και ήρθε η χαρά στην οικογένειά τους.

2. Η βάπτισίς του

Όπως θα κατάλαβε ο διαβάζων, γιατί ο άνθρωπος αυτός μέσα σε αυτήν τη νύχτα του Γενάρη, στη βροχή, το κρύο και το χιόνι βγήκε από το σπίτι του και σε λίγο γύρισε μαζί με μίαν γυναίκα, ήταν η μαμή του χωριού, και η γυναίκα που φώναζε μέσα στην νύχτα ήταν η γυναίκα του που ήρθε η ώρα της να γεννήσει. Δεν περιγράφεται η χαρά του, καθώς και η λαχτάρα του, όταν άκουσε την πρώτη φωνούλα και το κλάμα του μωρού, ιδίως όταν άκουσε τη μαμή να λέγει «άιντε, να σας ζήσει και ο γιος, αγόρι είναι». Τότε σαν αστραπή πέρασε από το νου του η ιδέα και είπε μέσα του: «Δόξα τω Θεώ, γεννήθηκε με το καλό και χωρίς απρόοπτα· δοξάζω τον Θεό· έγινα πατέρας».

(Σελ. 10). Οι γυναίκες που συμπαραστάθηκαν τη λεχώνα αμέσως ζέσταναν νερό και η μαμή έκανε το πρώτο μπάνιο του μωρού, αφού πρώτα ταχτοποίησε τη λεχώνα. Κατόπιν οι γυναίκες ετοίμασαν το τραπέζι και φίλεψαν την κυρα –μαμή.

Φάγανε όλοι τους από λίγο – μόνον η λεχώνα δεν έφαγε, παρά μόνον έβλεπε το παιδί που έφερε στον κόσμο. Αν και είχε πόνους της γέννας, η χαρά της φαίνονταν στο πρόσωπό της. Τα μάτια της δεν έφευγαν από πάνω στο παιδί της, τον γιο της. Επειδή γεννήθηκε αργά το μωρό και κατά το έθιμο δεν έπρεπε να ανοίξουν πόρτα να βγουν έξω, η μαμή κοιμήθηκε στο σπίτι του ευτυχισμένου ανδρόγυνου και το πρωί, σαν ξημέρωσε, πήγε στο σπίτι της.

Έτσι το νεογέννητο παιδί περνούσαν οι μέρες του με φροντίδες και με χάρη των γονέων του, που ήταν η μόνη τους χαρά, ώσπου ήρθε η μέρα να το βαπτίσουν. Πήραν την απόφαση οι γονείς του και το βάπτισαν και το ονόμασαν Πασχάλη, η δε μαμή για όλους τους κόπους της πήρε από τους γονείς του μωρού την αμοιβή της.

(Σελ. 11) Τα χρόνια και οι καιροί ήταν δύσκολοι και βρίσκονταν σε εποχή πολέμων. Τότε ήταν η πατρίδα μας σε εμπόλεμη κατάσταση με την Βουλγαρία και οι κίνδυνοι ήταν πολλοί. Οι γονείς, για να θρέψουν τα παιδιά τους, έπρεπε να δουλεύουν σκληρά νύχτα και ημέρα. Έτσι και οι γονείς του Πασχάλη έπρεπε να δουλέψουν να μεγαλώσουν το παιδί τους. Ήταν νέοι και οι δυο τους, πατέρας και μητέρα, και τη δουλειά δεν τη φοβόταν, ιδίως ο πατέρας του μικρού και νεογέννητου Πασχάλη. Δούλευαν λοιπόν και μεγάλωναν με χαρά τον γιο τους, τον μοναχογιό τους Πασχάλη. Σπέρνοντας, τσαπίζοντας, θερίζοντας με το δρεπάνι τα στάρια τους, που πολλές φορές για να προλάβουν τις δουλειές τους κοιμόντουσαν ακόμη το βράδυ στο χωράφι.

3. Αλλοίμονο, όμως.

Έτσι περνούσαν οι μέρες και μήνες μέσα στις δουλειές, στις στερήσεις και τους κόπους, μέχρι που ο μικρός Πασχάλης ήρθε σε ηλικία ενάμισο χρονών. (Σελ. 12) Η εμπόλεμος κατάσταση¹ τότε, και ιδίως η Γερμανία, έφεραν στη Μακεδονία μας τους Βουλγάρους. Αυτοί οι Βούλγαροι ήρθαν και έκατσαν στο σβέρκο των Ελλήνων, που όλα τα παίρνανε από τους Έλληνες: σοδειές, ρούχα, ζώα κάρνα, ψωμί,

¹ Π. Κρικόπουλος αναφέρεται στον εκπατρισμό των Ελλήνων κατοίκων της επαρχίας Βιζύης, φυσικά και των κατοίκων Κρουνέρου, όπου ήταν εγκατεστημένοι οι γονείς του, από την Ανατολική Θράκη στη σημερινή Ανατολική Μακεδονία λίγο πριν αλλά και σε όλη τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου (1914 -1918). Αφορμή στάθηκε η δολοφονία του γιου του νομάρχη Αδριανουπόλεως Χατζή Αδίλ Μπέη κοντά στο χωριό Σαμακόβι, η οποία αποδόθηκε στους Έλληνες και γι' αυτό διατάχθηκε η εκκένωση όλων των χωριών της επαρχίας Βιζύης.

Ένα χρόνο μετά την κήρυξη του Α' Παγκοσμίου πολέμου εξάλλου, η Βουλγαρία, αφού διαπραγματεύθηκε σκληρά και με τους δύο αντιπάλους την Ανατολική Μακεδονία, που ήθελε να την προσαρτήσει, όπως και τη Δυτική Θράκη, συντάχθηκε τελικώς με τις Κεντρικές Αυτοκρατορίες (Γερμανία, Αυστρία), και τον Αύγουστο του 1916 Γερμανοί και Βούλγαροι εισέβαλαν στην Ανατολική Μακεδονία. Πρόκειται για τη δεύτερη βουλγαρική κατοχή της Ανατολικής Μακεδονίας αλλά την πρώτη για τους Κρουνερίτες προγόνους μας: «πρώτ' Βουργαρία». Κατά τη διάρκειά της 36000 νέοι και ακμαίοι Έλληνες που ζούσαν στην Ανατολική Μακεδονία οδηγήθηκαν ως όμηροι σε διάφορα στρατόπεδα καταναγκαστικών έργων στη Βουλγαρία ή στη σημερινή Δημοκρατία των Σκοπίων, από τους οποίους επέζησαν μόνον 17.000. Μεταξύ αυτών που δεν επέστρεψαν ήταν και ο πατέρας του μικρού τότε Πασχάλη, ο Αναγνώστης Κρικόπουλος του Σάββα.

τα πάντα, αδιαφορώντας που πέθαιναν οι Έλληνες στους δρόμους από την πείναν. Έδερναν, ατιμούσαν², καίγανε, ξέραιναν τον τόπο εδώ.

Και δεν έφταναν μόνον αυτά: δυστυχώς το 1917 το καλοκαίρι μάζεψαν όλους τους άνδρες από 17 ετών και άνω έως 60 ετών και τους έστειλαν στην Βουλγαριάν και μέσα στα κρύα και στα βουνά, νηστικοί και διασασμένοι, χωρίς ντύσιμο, σπάζανε πέτρες να κάνουν δρόμους. Τον ξυλοδαρμό, την πείνα και το κρύο, ξυπόλυτοι πάνω σε πέτρες και χωρίς ξεκούραση και ύπνο πολλοί από τους Έλληνας αυτούς δεν άντεξαν και πέθαναν σ' αυτήν την ομηριάν και δεν γύρισαν οπίσω ούτε οι μισοί απ' όσους πήγαν. Την αυτήν μοίραν είχε και ο πατέρας του μικρού μας Πασχάλη, ο άγνωστος γι' αυτόν Αναγνώστης, ο οποίος πήγε και δεν γύρισε πίσω, παρά άφησε την τελευταίαν του πνοήν και το πτώμα του εκεί.

(Σελ. 13) 4. Ορφανός ο Πασχάλης

Ναι, αγαπητέ μου, ναι! Εσύ που τώρα διαβάζεις αυτά τα πονεμένα λόγια, αυτές τις πικρές αλήθειες, αυτές τις γραμμές με αυτά τα γράμματα, αυτά τα λόγια που έχουν τον πόνο μέσα τους, έχουν τον τρόπο να σπαράζουν καρδιές, να σχίζουν σωθικά, ακόμα και να λιώνουν ψυχές και να σταματούν τον χτύπο κάθε καρδιάς που ήθελε νιώσει με τι πόνο, με τι καημό, με τι τρεμάμενο χέρι τα έγραψε αυτά τα λόγια αυτός που τα έγραψε.. . Ναι, τα έγραψε, γιατί ένιωσε τον χτύπο των καρδιών τους, την σκέψη τους, τον πόνο τους, τη λαχτάρα τους, τη λογική τους αυτών που άφησαν την τελευταία τους πνοή στην Βουλγαριάν την εποχήν εκείνη του σκληρού εκείνου **ελληνομαζώματος** και απαγωγής αυτών και εξολοθρεύσεως αυτών³. Αλλά ας μην γράψω κι άλλα γι' αυτές τες ψυχές που κατ' εμέ **μαρτύρησαν**, διότι κατ' εμέ αυτές οι ψυχές **αγίασαν**. Ναι, αγίασαν Το χέρι μου άρχισε να τρέμει και ο χτύπος της καρδιάς μου χτυπάει δυνατώτερα του συνηθισμένου και το δάκρυ μου ήλθε και εφάνη στα μάτια μου θολώνοντάς τα.

(Σελ. 14) Αφήνω λοιπόν τη θλιβερή μου αυτήν συνέχειαν, διότι μου είναι αδύνατον να προχωρήσω. Διότι, όπως κατάλαβες, αγαπητέ μου αναγνώστα, και όπως

² Ατιμούσαν: ατίμαζαν. Η γιαγιά μου Κυράνθη (1008 -2000), χήρα Σωτηρίου Στράντζαλη, μου αφηγούνταν κατ' επανάληψιν το παρακάτω περιστατικό που αναφερόταν στην αδελφή της Χαρ(ι)τώ, σύζυγο του Μαυρουδή Ασλανίδη (του επιλεγόμενου Γιαλαμά) και γιαγιά του Μαυρουδή Αζά.. Η Χαρ'τώ ήταν νιόπαντρη και μικρότερη από 20 χρόνων, όταν πήραν τον σύζυγό της όμηρο στο Κίτσεβο. Πήγε λοιπόν να μείνει με τον πατέρα της Χρήστο Αντωνίου – η μητέρα τους Ελισάβετ (Αλ'σαβώ) είχε πεθάνει το 1914 στο Καρά Καβάκ' - και τις μικρότερες αδελφές της Καλλιόπη (αργότερα σύζυγο Κωσταντή Ιωαννίδη, του επιλεγόμενου Μουστακά) και Κυράνθη (αργότερα σύζυγο Σωτηρίου Στράντζαλη), 14 και 9 χρόνων αντίστοιχα. Οι Βούλγαροι κατακτητές πληροφορήθηκαν προφανώς ότι μια ωραία νέα γυναίκα, της οποίας ο σύζυγος απουσίαζε, έμενε με τον άρρωστο γέροντα και τα δύο μικρά κορίτσια και αποφάσισαν να την προσεγγίσουν ερωτικά. Ένα βράδυ μπήκαν στο δωμάτιο στο οποίο ζούσαν ο πατέρας και τα τρία κορίτσια, ένας απ' αυτούς κάλυψε το κεφάλι του κατάκοιτου γέροντα με το πάπλωμα που σκεπαζόταν και έκατσε πάνω του και οι άλλοι άρχισαν να αναζητούν τη Χαρ'τώ. Εκείνη φαίνεται πως υποψιάστηκε από πριν τι θα συμβεί, γιατί είχε ήδη κρυφτεί μέσα στο φούρνο που υπήρχε στην αυλή. Οι Βούλγαροι «έφαγαν τον τόπο» χωρίς να την βρουν αλλά και χωρίς να πειράξουν τις μικρότερες αδελφές της. Η Χαρ'τώ βγήκε από το φούρνο το πρωί. Ενδιαφέρον είναι ότι δεν την ενόχλησαν άλλη φορά. Ενδεχομένως οι πληροφορητές τους τούς διαβεβαίωσαν ότι η νεαρή γυναίκα θα τους καλοδεχόταν και θα ενέδιδε.

³ Ο μακροπερίοδος λόγος δηλωτικός της ταραχής και της έντασης του Π.Κ. που θεωρεί τους νεκρούς ομήρους «αγίους» της πατρίδας, αφού ήταν η ελληνική τους καταγωγή που τους οδήγησε στο «μαρτύριο». Εξίσου φορτισμένη συγκινησιακά και η αδόκιμος λέξη «ελληνομάζωμα», κατά το παιδομάζωμα.

θα ένιωσες τώρα που διαβάζεις, ένα απ' αυτά τα αδικοχαμένα, τα όσια, τα άγια κατ' εμέ θύματα είναι και ο άγνωστός μου πατέρας ο Αναγνώστης. Τον αποκαλώ δικαίως άγνωστον, διότι δεν τον εγνώρισα ούτε τον είδα στη μορφή. Αφήνω λοιπόν τη συνέχεια και επανέρχομαι στον ορφανό Πασχάλη.

Έτσι έμεινε ο μικρός μας Πασχάλης ορφανός. Αυτά της μοίρας τα καμώματα διεδραματίζονταν γύρω από την παιδική ψυχή του, γύρω από την αγνή του μορφή, γύρω από τον χτύπο της καρδιάς του, τα οποία η παιδική του ηλικία και αγνότητά του δεν καταλάβαινε ούτε τι ένιωθε, τι παιχνίδι τον έπαιζε η μοίρα. Ο καιρός περνούσε και ο Πασχάλης προχωρούσε στην ηλικία, αλλά χωρίς να καταλαβαίνει ότι περνούσαν οι μέρες του μέσα στην μιζέρια. Πεινούσε, πολλές φορές ξυπόλυτος, χωρίς την πατρική στοργή, χωρίς την πατρική αγάπη και χωρίς τα πολυζήτητα χάρδια του πατέρα.

(Σελ. 15) 5. Η θλιβερή είδησις

Στον χρόνο επάνω από της αρχής της ομηρίας τους νικήθηκαν στον πόλεμο οι Γερμανοί και οι Βούλγαροι, και, όσοι από τους ομήρους Έλληνες έζησαν, ο Ερυθρός Σταυρός τους μάζεψε και τους έστειλε στα μέρη τους. Μεταξύ αυτών ήλθαν και Καλαμπακιώται από τους επιζήσαντας· όλα τα γυναικόπαιδα περίμεναν ο καθένας για τους δικούς του. Όποιος από τους ομήρους έρχονταν, όλοι τρέχανε να μάθουν ο καθένας για τους δικούς του μήπως ήταν μαζί, μήπως τους είδαν, αν ζουν, αν πεθάνανε. Γιατί ξέρανε ότι, αφού τους πήρανε ομήρους, δεν θα καλοπερνούσαν εκεί στην Βουλγαρία, εφόσον κι αυτοί εδώ στο χωριό που μείνανε είχαν πάνω από τα κεφάλια τους Βούλγαρους και δεν καλοπερνούσαν. Επομένως και οι άνδρες και πατεράδες τους τώρα που επέστρεφαν ήταν πολύ εξαντλημένοι και ταλαιπωρημένοι. Ρωτούσαν όλοι και άλλοι μάθαιναν και άλλοι όχι, διότι οι Έλληνες όμηροι ήταν σκορπισμένοι στην Βουλγαρία άλλοι εδώ και άλλοι εκεί.

Όσοι μάθαιναν ότι ο άνθρωπός τους ζει και θα έρθει(...), όσοι όμως πεθάνανε εκεί από πείνα, (σελ. 16) από ξύλο και το κρύο, επειδή δεν μάθαιναν νέα τους και τα μάθαιναν τώρα από τους ζώντας επιστρέφοντας, όσοι άκουαν ότι οι δικοί τους είναι εν ζωή, σκιρτούσε η καρδιά τους τότε θα 'ρθούν. Όσοι όμως μάθαιναν ότι πεθάνανε οι δικοί τους, αυτοί το 'ριχναν στο κλάμα για τον άδικο χαμό των δικών τους.

Έτσι και με τρεμάμενη τη φωνή της ήρθε στο σπίτι της και η μάνα του Πασχάλη· κλαίγουσα με αναφιλητά έλεγε: «πάει ο Αναγνώστης ο άντρας μου, πέθανε εκεί στην Βουλγαρία, εκεί άφησε τα κόκαλά του». Αυτά της είπαν εκεί που ρωτούσαν όλοι, ο καθένας για τους δικούς του. Εκεί της είπε ένας ότι ήταν μαζί εκεί στην Βουλγαρία και ότι τον είδε νεκρόν, αλλά δεν μπόρεσε να πάει κοντά του να τον ιδεί, δεν τους άφηναν οι Βούλγαροι. Ήταν Ιούλιος μήνας του 1918. Έτσι έμαθαν το θάνατο του Αναγνώστη οι δικοί του. Ο μικρός Πασχάλης όμως, που ήταν τώρα γύρω στα δύομισι χρόνια του, δεν καταλάβαινε τίποτα λόγω της μικρής του ηλικίας. Οι Βούλγαροι έφυγαν εις Βουλγαριάν, επειδή έως εδώ, πλέον νικήθηκαν.

(Σελ. 17) 6. Σε μητρίου χέρια

Αν και ο πόλεμος ήταν προς το τέλος του, δεν έπαυαν οι φήμες ότι θα έλθουν πάλι οι Βούλγαροι, ότι θα κατέβαιναν κομιτάτα⁴ βουλγάρικα, τουρκικά και θα έκαιγαν και θα ρήμαζαν και θα έκλεβαν τον ελληνικό πληθυσμό. Δημιουργήθηκε ένας φόβος, ένας πανικός, ιδίως μεταξύ των χήρων γυναικών, αυτών που χάσανε τους άνδρες τους και δεν είχαν προστασίαν. Διαδίδονταν δε ακόμη (ότι) θα τους σήκωναν και θα τους έστελναν στην Ανατολική Θράκη, από εκεί που ήρθαν το 1914. Τότε η μητέρα του μικρού μας Πασχάλη έκανε δεύτερον γάμον μετά του εις πρώτον γάμον ελθόντος Θεοδώρου Λαγοπούλου, για να έχει προστασίαν σε τυχόν δύσκολες στιγμές.

Όπως καταλαβαίνεις εσύ που διαβάζεις αυτά τα λόγια, ο μικρός Πασχάλης δεν καταλάβαινε τι γίνονταν γύρω του, διότι, όπως είπαμε, ήταν δυόμισι χρονών. Όσο μεγάλωνε και άρχισε να νιώθει, γνώρισε ως πατέρα τον Θεόδωρον, διότι τον Αναγνώστην τον πατέρα του δεν τον εγνώρισε. (Σελ. 18) Το 1919 εγεννήθη ο πρώτος αδελφός⁵ μου⁶ από πατέρα τον Θεόδωρον, το 1924 η αδελφή μου Κλεανθή⁷ και το 1928 ο Απόστολος. Και τα τρία αυτά παιδιά και αδέρφια μου ήταν από τον Θεόδωρον. Εγώ μόνον ο Πασχάλης (ήμουν) από τον πρώτο της γάμο της μητέρας μου από τον Αναγνώστην.

Εδώ οφείλω να ομολογήσω ότι άρχισα να νιώθω και να καταλαβαίνω πλέον ότι είμαι και εγώ ένας άνθρωπος και τώρα εγνώρισα πλέον ως πατέρα μου τον Θεόδωρον (...) Ναι, τώρα και ήταν το 1920. Εδώ πρέπει να πω ότι κατάλαβα (πως) το σπίτι όπου είχα γεννηθεί ήταν ένα χαμηλό σπιτάκι (που) είχε ένα σκεπαστό χαγιάτι, σαν αυτά που είδα αργότερα στα χωριά που έσπερναν καπνά και, όταν έφερναν τα φύλλα του καπνού, τα έβαζαν εκεί στη σκιά και τη δροσιά και τα μπουρλιάζαν να τα ξεράνουν. Σε αυτό το χαγιάτι που ήταν περιφραγμένο προς την αυλή, για να είναι πιο ασφαλές από την είσοδο ξένων ανθρώπων (...)⁸

Προς τα μέσα ήταν οι τοίχοι με τις πόρτες, όπου χωρίζονταν δύο δωμάτια και μια μικρή κουζινίτσα. Το υπόλοιπο ήταν το σκεπαστό χαγιάτι, έτσι το λέγανε τότε. Εκεί, όταν ήταν ζεστός ο καιρός, κοιμόμασταν τα βράδια. (Σελ. 19) Ενθυμούμαι και γι' αυτό το γράφω, διά τον ιστορικό, όταν έβρεχε, τραγουδούσα σε αυτό το χαγιάτι, διότι, {εφόσον} δεν έβρεχε σε αυτό. Οι βροχές ήταν καλοκαιρινές και ραγδαίες και ακόμη ενθυμούμαι και το τραγούδι, που το είχα μάθει από άλλα παιδιά μεγαλύτερά μου και τα λόγια αυτού του τραγουδιού:

«Βρέξε, βρέξε μια βροχή, μια βροχή, μια σιγανή,
να φτηνάνει το ψωμί, να το φάνε οι φτωχοί⁹».

⁴ Κομιτάτο: ανταρτική ή επαναστατική οργάνωση, που αγωνίζεται για την επίτευξη συγκεκριμένων σκοπών, χρησιμοποιώντας ως επί το πλείστον βίαιες μεθόδους (Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας του Γ. Μπαμπινιώτη).

⁵ Σε άλλα τετράδιά του δίνει το όνομα αυτού του αδελφού που ήταν Γιάννης.

⁶ Ενδιαφέρουσα η μετάπτωση από την τριτοπρόσωπη αφήγηση σε αφήγηση πρώτου προσώπου.

⁷ Σε όλα τα άλλα τετράδια ως όνομα της μοναδικής του αδελφής αναφέρεται το **Ελάνθη**, που ήταν άλλωστε και το όνομα της εκ μητρός γιαγιάς του.

⁸ Η πρόταση δεν ολοκληρώνεται. Αναφέρεται πάντως στο σπίτι της οικογένειάς του στο Κρυόνερο.

⁹ Ο Γ.Κ. Χατζόπουλος (Συμβολή εις την λαογραφία του Κρυονέρου Ανατολικής Θράκης, τ. 1, σελ. 85) σημειώνει πως το τραγούδι το τραγουδούσαν σε περιόδους ανομβρίας, όταν εκτελούσαν το μαγικό δρώμενο **Λάπατα**, με στόχο την πρόκληση σιγανής και όχι καταστροφικής βροχής. Τότε στόλιζαν ένα ορφανό κοριτσάκι με λάπατα και κάποιες γυναίκες το περιέφεραν σε όλα τα σπίτια του χωριού τραγουδώντας το τραγούδι. Οι νοικοκυρές, κρατώντας πάνω απ' το κεφάλι της παιδούλας κόσκινο, έριχναν λίγο νερό και κατόπιν κερνούσαν όλο τον θίασο. Μία από τις γυναίκες που κρατούσε

7. Ο πρώτος σηκωμός¹⁰

Χαρούμενα κυλούσαν οι μέρες μου την εποχήν εκείνην, χωρίς να είμαι εις θέσιν να καταλάβω ότι είχα χάσει τον πατέρα μου, τον αγαπητόν μου πατέρα Αναγνώστην. Αίφνης μίαν ημέραν, και αυτό ήταν το 1920, διεδόθη μία φήμη ότι οι Έλληνες θα πρέπει να φύγουν από την Μακεδονίαν και να πάνε στην Θράκη, στα μέρη τους, στην Ανατολική Θράκη. Άνοιξαν τα μέρη τους και έπρεπε να πάνε εκεί.

Ήταν φθινόπωρο του 1920. Εξεσηκώθη ο Ελληνισμός εξαιρέσει ολίγων οικογενειών που έμειναν εδώ στο Καλαμπάκι. Οι περισσότερες οικογένειες με τα βοϊδόκαρά τους έφυγαν για τη Θράκη, (σελ. 20) όπου με μεγάλην ταλαιπωρίαν και φόβους έφτασαν στα μέρη τους στην Ανατολικήν Θράκην, στο χωριό τους το Κρυόνερο της επαρχίας Βιζύης του νομού Σαράντα Εκκλησιών. Εκεί βρήκαν τα σπίτια τους που είχαν αφήσει όταν έφυγαν το 1914. Βρήκαν τους στάβλους τους, τις αποθήκες τους και ό,τι απέμεινεν όρθιο από την λαίλαπα του πολέμου. Βρήκαν τα χωράφια τους, όπου ό,τι μπόρεσαν έσπειραν, για να έχουν την επόμενη χρονιά μια σοδειά.

Εκεί, ενθυμούμαι, ήταν κατά το 1922 και προτού να φύγουμε πάλι πίσω για την Μακεδονία πήγα στο σχολείο το Δημοτικό. Δεν πήγα όμως πολλές μέρες, όπως θυμούμαι, διότι έγινε και πάλι ο σηκωμός, ή μάλλον αυτήν την φοράν ήταν «διωγμός των Ελλήνων». Δεν ενθυμούμαι πολλά πράγματα από το χωριό Κρυόνερο: το σχολείο που ήταν μαζί με την Εκκλησίαν σε ένα οικόπεδο, το σπίτι της γιαγιάς μου της Ελανθώς και το ποτάμι που περνούσε μέσα από το χωριό το Κρυόνερο.

Διά το ιστορικόν πρέπει να πω ότι, όταν άρχισε ο μικρασιατικός πόλεμος εκεί και όταν νικήθηκε ο ελληνικός στρατός και επέστρεψε (σελ. 21) νικημένος, τότε επειδή στην Μακεδονία υπήρχαν και κατοικούσαν Τούρκοι με τις οικογένειές τους και στην Θράκη υπήρχαν Έλληνες που κατοικούσαν, έγινε η Ανταλλαγή Πληθυσμών και οι μεν Έλληνες (δόθηκε εντολή) να φύγουν για την Μακεδονίαν, οι δε Τούρκοι της Μακεδονίας να φύγουν για την Ανατολικήν Θράκην, όπου ήταν πλέον τουρκικά μέρη. Αυτό και έγινε διά της συμφωνίας των δύο κυβερνήσεων Ελλάδος και Τουρκίας.

Έτσι και πάλιν οι Έλληνες πήραν τον δρόμον της επιστροφής προς την Μακεδονίαν, όπου έμενε πλέον ελληνικόν έδαφος, και επέστρεψαν και πάλιν στο Καλαμπάκι, όπου ακόμη έμεναν και κατοικούσαν πολλοί Τούρκοι και οι οποίοι άρχισαν και αυτοί να φεύγουν για την Τουρκίαν. Όταν πλέον έφυγαν όλοι οι Τούρκοι από το Καλαμπάκι, έμειναν πλέον καθαροί Έλληνες, και οι περισσότεροι από το Κρυόνερο. Το πώς έφτασαν οι Κρυονερίται από το Κρυόνερο στο Καλαμπάκι και το πώς εγκαταστάθηκαν και τακτοποιήθηκαν στο χωριό μας πλέον το Καλαμπάκι το ιστορώ σε άλλο ιστορικόν διήγημά μου.

θυμιατήρι λιβάνιζε το σπίτι, ενώ οι άλλες έχοντας στα χέρια δοχεία με νερό κατέβρεχαν όσους συναντούσαν στο δρόμο. Ο Χατζόπουλος καταγράφει το τραγούδι ως εξής:

«Βρέξε, καλέ μ' Θιγιέ μ',
βρέξε, βρέξε μια βροχή,
να κατέβει στο τσαρσί,
να φτηνάνει το ψωμί,
να το τρώνα οι φτωχοί».

¹⁰ Προφανώς για τον ίδιο. Οι Κρυονερίτες επιστρέφουν στα πάτρια εδάφη της Ανατολικής Θράκης.

(Σελ. 22) 8. Στο Καλαμπάκι το έτος 1922

Αφού πλέον εγκατασταθήκαμε στο Καλαμπάκι, οι γονείς μας πλέον, ως ήταν επόμενοι, επεδόθησαν στην εργασία των την γεωργικήν. Οι ταλαιπωρίες, οι δυστυχίες, αι ανάγκαι ήταν πολλά και μεγάλα. Όλα τους έλειπαν· από πού να αρχίσουν πρώτα δεν ήξεραν. Το κράτος όσο μπορούσε βοηθούσε, αλλά έπρεπε και αυτοί οι πρόσφυγες Έλληνες να εργαστούν σκληρά, για να αντιμετωπίσουν την φτώχεια τους και την ανέχειά τους. Ναι, έπρεπε να εργασθούν.

Και τα κατάφεραν, αλλά πέρασαν πολλά χρόνια. Τους αξίζει ένας έπαινος, ένα μεγάλο «εύγε»· τους αξίζει, διότι έπειτα από τρεις προσφυγίες, τρεις μετακινήσεις από Κρυόνερο εις Καλαμπάκι και τανάπαλιν, και μέσα στη φτώχεια δεν εδειλίασαν, εργάστηκαν σκληρά, υπέφεραν τα πάντα μέσα στους δρόμους και τα βουνά, τα κρύα, τα χιόνια, τις βροχές και τους φόβους, γυμνοί, χωρίς ρούχα, ξυπόλυτοι¹¹, χωρίς κάλτσες και παπούτσια. Και όμως ορθοπόδησαν (και) με την εργατικότητα των και την οικονομίαν των βγήκαν νικηταί.

(Σελ. 23) Αλλά, όπως είπα και ενωρίτερα, αυτά τα διηγούμαι εις άλλο μου διήγημα. Σε αυτό το διήγημά μου ασχολούμαι με τον μικρόν και ορφανόν Πασχάλην. Είπαμε πιο μπροστά ότι πλέον άρχισε να νιώθει και να καταλαβαίνει και να ομιλεί. Είπαμε επίσης ότι στο Κρυόνερο πήγε μόνον μερικές μέρες στο σχολείο και επήλθε η Ανταλλαγή των πληθυσμών. Τώρα που ήλθαν στο Καλαμπάκι, αν και το κράτος μας η πρώτη του φροντίδα ήταν να ανοίξουν σχολεία για να φοιτούν οι μικροί μαθηταί και άρχισαν να λειτουργούν σχολεία, ο Πασχάλης όμως δεν πήγε από τους πρώτους που έπρεπε να πάει. Δεν πήγε, διότι ο πατέρας του (ο μητριός του) δεν τον έστειλε, όχι διότι δεν ήθελε να τον στείλει, αλλά επειδή απέβλεπε να στρώσει και να προλάβει τις εργατικές και γεωργικές του ασχολίες, που όσο μπορούσε τον βοηθούσε και ο Πασχάλης.

Έτσι παρά τις εκκλήσεις των δασκάλων και τις ποινικές διώξεις που απειλούσαν οι δάσκαλοι (για όσους αρνούνταν) να στείλουν τα παιδιά τους στο σχολείο, που ήταν πολλοί γονείς, μεταξύ αυτών¹² και του Πασχάλη, ο οποίος πήγε στο σχολείο στο Καλαμπάκι το 1925, για να (σελ. 24) συνεχίσει την φοίτησή του στο Δημοτικό Σχολείο, όπου απεφοίτησε με διαγωγή «κοσμίαν¹³» και βαθμόν «άριστα» το έτος 1929. Γίνεται μνεία εδώ ότι την Τρίτην και Τετάρτην τάξιν του Δημοτικού, και τις δύο αυτές τάξεις, τις πέρασε σε μια χρονιά το 1927, διότι ήταν πολύ καλός μαθητής.

¹¹ Η γιαγιά μου Κυράνθη (1908 - 2000) μέχρι το τέλος της ζωής της πίστευε ότι οι ρευματισμοί που την ταλαιπωρούσαν ήδη από τα νιάτα της οφείλονταν στο γεγονός ότι οι μεγαλύτερες αδελφές της, που ντρέπονταν να κυκλοφορούν χωρίς παπούτσια το χειμώνα, έστελναν εκείνη σε θελήματα, ξυπόλυτη πάνω στην άχνη ή στα χιόνια κατά τη διάρκεια του εκτοπισμού του 1914 -18, οπότε η οικογένειά της διέμενε στο Καρά Καβάκ'.

¹² Στο χφ: «Έτσι παρά τις εκκλήσεις των δασκάλων και τις ποινικές διώξεις που απειλούσαν οι δάσκαλοι να στείλουν τα παιδιά τους στο σχολείο, που ήταν πολλοί γονείς, μεταξύ αυτών ήταν και ο Πασχάλης, ο οποίος πήγε στο σχολείο στο Καλαμπάκι το φθινόπωρο του 1925, για να συνεχίσει την φοίτησή του στο Δημοτικό Σχολείο».

¹³ Προφανώς η «κοσμία» διαγωγή του 1929 αντιστοιχούσε προς τη σημερινή «κοσμιωτάτη».

9. Ενθύμια της μαθητικής ζωής μου. Η πτώση του τζαμιού.

Πήγε λοιπόν και ο Πασχάλης στο σχολείο¹⁴. Εκεί γνώρισε πολλά παιδιά, έκανε πολλούς φίλους, παίζανε, χορεύανε, πηδούσανε, τραγουδούσανε σα να 'ταν πουλάκια. Μίαν ημέραν του 1925 παίζανε και πάλιν εις δρόμον ανατολικά και όπισθεν του σχολείου τους που βρίσκονταν στο βορειοανατολικό (τμήμα) της κεντρικής πλατείας του Καλαμπακίου και παίζαμε¹⁵ «μπίλιες», αίφνης ακούμε έναν μεγάλον θόρυβον: φωνές μεγάλων ανθρώπων που φώναζαν να προσέξουν όλοι, και ιδίως τα μικρά παιδιά, να μην πλησιάσει κανείς κοντά στο τζαμί, διότι υπήρχε φόβος να καταπλακωθεί.

(Σελ. 25) Σταματήσαμε το παιχνίδι μας, όπως ήμασταν και όπου βρισκόμασταν ο καθένας μας. Ήμασταν μακριά από το τζαμί εκεί που παίζαμε και είδαμε τον μιναρέ (τζαμί) να γέρνει στην νοτιοανατολική πλευρά του και να πέφτει. Παρακολουθήσαμε¹⁶ όλοι, όσοι μαθηταί ήμασταν εκεί {και} παίζαμε, {και} είδαμε την τροχιά που πήρε κι έγερνε. Δεν πέρασαν παρά μόνον μερικά δευτερόλεπτα και το μεγαθήριον αυτό τζαμί, που είχε ύψος περί τα τριάντα μέτρα περίπου, ένας γδούπος υπόκωφος ακούστηκε, ένας κλονισμός του εδάφους και ένα σύννεφο σκόνης σηκώθηκε και τότε η πλατεία γέμισε από τα χαλάσματα του τζαμιού. Το τζαμί είχε πέσει και σήμερα στο μέρος αυτό είναι τα κοινοτικά γραφεία του χωριού. Έτσι θυμάμαι πλέον ακόμη την κατεδάφισιν του τζαμιού που ήταν ο χώρος προσευχής των Τούρκων, που πριν λίγα χρόνια κατοικούσαν στο χωριό μας το Καλαμπάκι.

Ο μιναρές ήταν ένα κατασκεύασμα τέτοιο, που είχε το ύψος των εικοσιπέντε μέτρων και είχε εσωτερική σκάλα, όπου ανέβαινε ο θρησκευτικός ηγέτης τους ο «μουεζίνης¹⁷», όπως τον αποκαλούσαν οι Τούρκοι, και τους καλούσε να έλθουν να προσευχηθούν.

(Σελ. 26) 10. Η εξωσχολική μου ηλικία

Πέρασαν όμως τα ωραία χρόνια της σχολικής περιόδου. Πλησίαζαν οι παύσεις του 1929, όπου θα αποφοιτούσα πλέον του Δημοτικού Σχολείου, και πολλές προσπάθειες έκαναν οι δάσκαλοί μου, να μπορούσα, αν ήταν δυνατόν, (να συνεχίσω) τις σπουδές μου στο Γυμνάσιον. Τότε η φοίτησις στο Γυμνάσιον ήταν πολύ δύσκολη. Έπρεπε ο μαθητής να πηγαίνει στην Δράμαν – μόνον εκεί υπήρχε Γυμνάσιον-, έπρεπε να νοικιάζει δωμάτιον, να πηγαίνει στη Δράμα πολλές φορές με τα πόδια, δύο ώρες πορεία, να κουβαλάνε τα καλάθια (με) τα φαγητά του και πολλά άλλα εμπόδια παρουσιάζονταν, τα οποία δεν μπορούσαν να τα έχουν ή να τα υπερπηδήσουν πολλοί μαθητές.

Έπειτα το μεγαλύτερο πρόβλημα ήταν το οικονομικό· δεν υπήρχαν χρήματα. Οι προσφυγίες και η Ανταλλαγή είχε αφήσει αδέκαρους τους γονείς. Έπειτα κι εγώ ο

¹⁴ Το σχολείο από το 1923 έως το 1931 στεγαζόταν σε ένα παλιό τουρκικό κτίσμα ανατολικά της πλατείας. (Π. Κρικόπουλος, οι Θεμελιωτές σελ. 44) Επίσης: «Ο μιναρές ήταν ένα κατασκεύασμα τέτοιο, που είχε το ύψος των εικοσιπέντε μέτρων και είχε εσωτερική σκάλα, όπου ανέβαινε ο θρησκευτικός ηγέτης τους ο «μουεζίνης¹⁴», όπως τον αποκαλούσαν οι Τούρκοι, και τους καλούσε να έλθουν να προσευχηθούν». Π. Κρικόπουλος, 3, σελ. 25).

¹⁵ Και πάλι εναλλαγή μεταξύ τρίτοπρόσωπης και αφήγησης πρώτου προσώπου.

¹⁶ Στο χφ: «Παρακολουθήσαμε όλοι, όσοι μαθηταί ήμασταν εκεί που παίζαμε, είδαμε την τροχιά που πήρε κι έγερνε».

¹⁷ Στο χφ: «μουεζίνης».

Πασχάλης ήμουν ορφανός σε μητριού χέρια. Ποιος θα μεριμνούσε για μένα; Κανείς. Έτσι, αν και είχα προσόντα, ανωτέρα βία αναγκάστηκα να μην συνεχίσω.

(Σελ. 27) 11. Το δεύτερο χτύπημα της Μοίρας.

Εδώ οφείλω να πω ότι, παρά την αποτυχία που είχα και δεν μπόρεσα να πάω στο Γυμνάσιο, δεν είχα σταματήσει να προσπαθώ κάπου να πάω. Προσπάθησα, όπως γράφω και εις άλλο μου διήγημα, να πάω στη Σχολή Υπαξιωματικών, αλλά και πάλιν δεν με άφησαν. Ιδίως εδώ η μητέρα μου δεν ήθελε να φύγω από κοντά της. Στο τέλος κατέληξα και πήγα σε κάποιον καροποιόν, να μάθω την τέχνην του καροποιού και (αφού) δούλεψα εκεί μερικούς μήνες, διέλυσε το καροποιείον του ο καροποιός τεχνίτης που πήγαινα και έφυγε χωρίς να τον καταλάβω πού πήγε. Έτσι και από εδώ αποτυχία. Παντού αποτυχίες, και έτσι φτάσαμε στα μέσα του 1931, οπότε έμεινα και πάλι στο σπίτι.

Μπήκαμε στο 1932. Η Μοίρα πάλι με ξαναχτύπησε, πιο σκληρά τώρα. Αρρωσταίνει ο (μητριός) πατέρας μου και, παρά τις προσπάθειές μας με γιατρούς, φάρμακα και αλλαγές εις το βουνό Παγγαίον, απέθανε το 1933, στις 21 Νοεμβρίου, και έμεινα προστάτης πλέον τριών μικρότερων αδελφών μου, της μητέρας μου κι εγώ, άτομα πέντε.

(Σελ. 28). Αυτό το χτύπημα ήταν το τελειωτικό. Αναγκάστηκα πλέον να υποταχθώ και να φροντίζω από εδώ και πέρα την οικογένειά μου, αυτήν που με άφησε ο πατέρας μου πεθαίνοντας. Έπρεπε τώρα πλέον να παλέψω σκληρά, να δουλέψω, να ζήσω, να μεγαλώσω τα τρία μικρότερα μου αδέρφια, τη χήρα μητέρα κι εμένα, σύνολον πέντε ψυχές. Να τα ντύσω, έπρεπε, να τα πάρω παπούτσια, να τα μάθω γράμματα, να τα φέρω στην κοινωνίαν.

Λόγω της προσφυγιάς και του γρήγορου θανάτου του μητριού μου πατέρα δεν είχαμε στον ήλιο μοίρα, που λέει και η παροιμία. Σπίτι δεν είχαμε, στάβλο για τα ζώα μας δεν είχαμε ούτε αποθήκες ούτε τίποτα. Στο σπίτι που μέναμε είχε μίαν κάμαραν, όπου όλοι εκεί κοιμόμασταν. Στο υπόλοιπον σπίτι σε μίαν γωνιά είχαμε μερικά σακκιά με τα γεννήματά μας, το ψωμί μας. Στο υπόλοιπο σπίτι είχαμε τα ζώα μας βαλμένα. **Φτώχεια μεγάλη μας έδερνε, (καινούρια) ρούχα δεν φόρεσα, παπούτσια επίσης ούτε χρήματα είχα στην τσέπη μου σαν τα άλλα παιδιά της ηλικίας μου. Τα πάντα τα στερούμασταν.**

(Σελ. 29) 12. Η εφηβική μου ηλικία.

Το 1933, όπως σας διηγήθηκα, πέθανε ο πατέρας. Το 1934 κλητευόμουν να υπηρετήσω στρατιώτης, κι αυτό, διότι, όταν ήρθαμε πρόσφυγες από την Ανατολική Θράκη το 1922, επειδή τα Μητρώα χάθηκαν λόγω των πολέμων και των μετακινήσεών μας και το 1922 δημιουργήθηκαν νέα, τότε ο μητριός μου με δήλωσε με έτος γεννήσεως 1913 αντί του πραγματικού 1916. Αυτό το ομολογούσε ένα Οικογενειακό βιβλιάριο της συνθέσεως της οικογένειάς μου του 1914, το οποίον είχε την σύνθεσιν της οικογενείας μου, ήτοι τον πραγματικόν πατέρα μου τον

Αναγνώστην, την μητέρα μου Παναγιώταν και εμού του υιού των Πασχάλη, όπου ήταν και η ημερομηνία γεννήσεώς μου, ήτοι 16 Ιανουαρίου 1916. Αυτό το βιβλιάρion το οικογενειακόν περιήλθε στα χέρια μου και το διάβασα και γι' αυτό το βεβαιώνω. Το είχε και το κρατούσε η γιαγιά μου Ελανθώ, της μητέρας μου η μητέρα, και το οποίον το κρατούσε αυτή. Έκτοτε όμως εχάθη από αυτήν και έτσι το 1934 εκλήθηκα να υπηρετήσω στρατιώτης. Αναγκάστηκα, λόγω το ότι ήμουν μικρός και σύμφωνα με τον νόμον (μπορούσα) να εξαγοράσω¹⁸ την θητεία μου και έτσι δεν υπηρετήσα στην κλάση του 1934, αλλά έπειτα ως αγύμναστος το έτος 1937.

(Σελ. 30) Εδώ όμως να γυρίσουμε λίγα χρόνια πίσω, κι αυτό χάριν της πραγματικότητας. Το έτος 1928 μου εχορηγήθηκαν, όπως και σε πολλά άλλα θύματα του πολέμου διά την ομηρία του πατρός μου Αναγνώστη και του θανάτου του εις Βουλγαρία ως αποζημιώσιν μου δρχ. 28000 καθαρά εκτός εξόδων¹⁹. Με αυτά τα χρήματα κινιούμουν, όταν έμεινα πλέον μετά τον θάνατον του μητριού μου Λαγοπούλου Θεοδώρου διά την συντήρησιν της οικογενείας μας και αυτού όταν ήταν άρρωστος, προτού αποθάνει την 21^η / 11^{ου} / 1933, και όλα αυτά τα χρήματα εξανεμίσθησαν από τα χέρια μου, στο να διορθώσω το σπίτι που κατοικούσαμε, να κάνω στάβλο και αχυρώνα και να κοιτάζω και τα ορφανά αδέρφια μου.

Το 1937 εκλήθηκα όπως και όλοι οι αγύμναστοι να εκπαιδευθούμε, να γυμναστούμε. Κληθήκαμε και παρουσιαστήκαμε την 1^η Απριλίου 1937 και μετά τρίμηνον εκπαίδευσιν απολυθήκαμε των τάξεων του στρατού την 30/6/1937. Μετά, απολυθείς, ήρθα εις το σπίτι, όπου εξακολουθούσα και πάλιν τις εργασίες μου. Το 1940 και πάλιν εκλήθημεν διά ένα μήνα εκπαιδευσιν.

¹⁸ Είναι περίεργο το γεγονός ότι αναγκάσθηκε να εξαγοράσει την θητεία του, αφού μπορούσε να μην υπηρετήσει ως «πρωτότοκος υιός γυναικός εν χηρεία διατελούσης».

¹⁹ Μετά τη νίκη της Αντάντ οι επιζήσαντες όμηροι με τη βοήθεια του Ερυθρού Σταυρού άρχισαν να επιστρέφουν στα σπίτια τους. Η ηττημένη Βουλγαρία υποχρεώθηκε να καταβάλει στους νικητές ως πολεμική αποζημίωση 292.000.000 χρυσά φράγκα, από τα οποία η Ελλάδα έλαβε ένα ασήμαντο μόνο ποσό έναντι του μεριδίου που είχε ορίσει η Επιτροπή Αποζημιώσεων. Από τους συγχωριανούς μας αποζημίωση για το θάνατο του πατέρα του δηλώνει πως διεκδίκησε και πήρε ο Πασχάλης Κρικόπουλος - και δεν αποκλείεται να είναι το μοναδικό τέκνο.

Στο τετράδιο 24, σελ. 29 ο Π. Κρικόπουλος σημειώνει: «Το 1928, όπως όλοι που είχαν θύματα στην ομηρία των Βουλγάρων πήραν αποζημίωση, έτσι πήρα κι εγώ έστω και καθυστερημένα. Τότε, το 1928, επήρα 28.000 δρχ. ως αποζημίωσιν, που πέθανε ως όμηρος στη Βουλγαρία ο πατέρας μου Αναγνώστης. Από αυτά τα 28 χιλιάδικα πήρε και την αμοιβή του ο πληρεξούσιος δικηγόρος ο Θ.Σ. (Θεοδωρίδης Σωτήριος του Πασχάλη). Τα υπόλοιπα τα παρέλαβε η μητέρα μου, διότι εγώ ήμουν ανήλικος ακόμη και πήγαινα στο σχολείο. Τα καταθέσανε στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος». Όταν ρωτήθηκε ποια ήταν εκείνη την εποχή η αγοραστική αξία αυτών των χρημάτων, απάντησε πως θα μπορούσε κανείς να κτίσει **τρία μεγάλα σπίτια**. Ωστόσο η άθλια οικονομική κατάσταση της οικογένειας, η παρατεταμένη ασθένεια και ο θάνατος του πατριού του εξανέμισαν το θησαυρό εκείνο.

Οι επιζήσαντες όμηροι πήραν αντί χρηματικής αποζημίωσης από 6,5 έως 10,5 ομολογίες, που καλύπτονταν από το Δημόσιο Ταμείο, αναλόγως του χρόνου παραμονής τους - το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα ήταν 18 μήνες. Παρ' όλ' αυτά στο χέρι πήραν λιγότερα, γιατί μία ομολογία έπαιρνε απ' τον καθένα τους ένας ιερέας από τις Σέρρες, όμηρος κι αυτός, που κίνησε το θέμα των αποζημιώσεων, και άλλη μία ο προαναφερθείς γραμματέας τότε της κοινότητας και μετέπειτα δικηγόρος Θ.Σ. (πληροφορητής: Παναγιώτης Αραμπατζής, γιος του ομήρου Χαραλαμπί Παζανά, επί σειράν ετών Πρόεδρος της Κοινότητας Καλαμπακίου).

(31) Ο γάμος μου το έτος 1939
13. Η κήρυξις του πολέμου (28/10/1940)

Το 1939 υπήρξε για μένα ο σταθμός της ζωής μου. Παντρεύτηκα²⁰ με μια γειτόνισσά μου, την Ανδρονίκη Μαγκριώτη του Μαγκριώτη. Σε άλλο διήγημά μου διηγούμαι για τον γάμο μου. Επανέρχομαι όμως για την κήρυξιν του πολέμου το 1940.

Ήταν ημέρα της εβδομάδος Δευτέρα. Χαράματα της ημέρας αυτής ξεκινήσαμε να πάμε στη Δράμα. Είχε παζάρι και είχαμε και άλλες δουλειές. Ήμασταν τρεις φίλοι παρέα και ξεκινήσαμε πεζοί για τη Δράμα. Ήμουν εγώ ο γράφων Κρικόπουλος Πασχάλης, ο Χαλβατζής Νικόλαος του Παναγιώτου και ο Γιαννάκης Νικόλαος του Κωνσταντίνου, τα δυο ξαδέλφια. Περιπατήσαμε το δρόμο κουβεντιάζοντας με τη δροσιά, απόσταση δεκατριών χιλιομέτρων. Όταν φτάσαμε έξω από τη Δράμα στο ύψωμα των Αμπελιών, ο ήλιος πύρωσε τα μέτωπά μας.

Ο αγελαδάρης της Δράμας έβγαζε για βοσκή τα ζώα. Μας είδε που βαδίζαμε και γελούσαμε. Μας είπε: «Πού πάτε, καλά παιδιά;» Εμείς τον καλημερίσαμε και του είπαμε «στη Δράμα πηγαίνουμε». Μέχρι τότε εμείς δεν ξέραμε τίποτε περί επιστρατεύσεως. (Σελ. 32) Μας λέει ο γερο – αγελαδάρης της Δράμας: «Γυρίστε πίσω, πάτε στο χωριό σας, διότι κηρύχτηκε επιστράτευσις κι εσείς ασφαλώς επιστρατεύεστε. Μας χτύπησαν οι Ιταλοί».

Ακούγοντας αυτά τα λόγια λέμε ο ένας στον άλλο «τι να κάνουμε». Ο ένας είπε να γυρίσουμε πίσω στο χωριό. Εγώ όμως τους λέω: «Είμαστε κοντά στη Δράμα, φθάσαμε, ούτε ένα χιλιόμετρο μας χωρίζει. Να πάμε στη Δράμα να δούμε τι γίνεται και ανάλογα θα κάνουμε. Εγώ στο κάτω κάτω έχω μαζί μου το Απολυτήριο του Στρατού (Φύλλον Πορείας²¹)· θα πάω να καταταχτώ. Μείναμε σύμφωνοι και οι τρεις να πάμε στη Δράμα να δούμε τι γίνεται.

Φτάσαμε στα πρώτα σπίτια στο Σιδηροδρομικό Σταθμό. Βλέπουμε, ο κόσμος ανάστατος· φώναζαν, έτρεχαν, οι γυναίκες έκλαιγαν για τους δικούς τους που ήδη είχαν αρχίσει κι έφευγαν για το Σύνταγμα να ντυθούν στρατιώται. Τα τραίνα πήγαιναν και γύριζαν χωρίς να σφυρίζουν, κάνοντας μανούβρες στο Σταθμό. Μάθαμε, βεβαιωθήκαμε ότι γίνεται επιστράτευσις. Μάθαμε πού θα πάμε να καταταγούμε²². Γυρίσαμε στο χωριό, χαιρετίσαμε τους δικούς μας· γυρίσαμε πίσω να καταταγούμε.

(Σελ. 33) 14. Η κατάταξις μου εις τον Στρατόν

Αφού γυρίσαμε πίσω, το χωριό μας ήταν ανάστατο. Όλοι στο πόδι: φώναζαν, έκλαιγαν, φιλιόντουσαν, αποχαιρετιόντουσαν και έπαιρναν τον δρόμο, ο καθένας στο όπλο του να καταταχτεί, στο Σύνταγμα που ανήκε. Οι στιγμές ήταν φρικιαστικές,

²⁰ Για την ακρίβεια «έκλεψε» τη γειτονοπούλα του Ανδρονίκη.

²¹ Η παρένθεση δίνεται από τον Π. Κ..

²² Σύμφωνα με τη γραπτή μαρτυρία του κ. Παναγιώτη Αραμπατζή προσκλήθηκαν να καταταγούν όλες οι κλάσεις από το 1917 έως το 1940. Να σημειωθεί ότι οι κλάσεις 1917 – 1920 είχαν πολεμήσει και στη Μικρά Ασία και ότι στη Νότια Ελλάδα κλήθηκαν μόνο οι κλάσεις από το 1926 και μετά... «Η πολύ σημαντική αυτή πληροφορία σημαίνει ότι τον πόλεμο του 1940 η Μακεδονία τον πλήρωσε πολύ πιο ακριβά απ' όσο η Νότια Ελλάδα (Σχόλιο Χρ. Φαράκλα)».

φοβερές και δεν χωρούσαν καθυστερήσεις. Χαιρέτισα κι εγώ τους δικούς μου και πήρα το δρόμο να πάω να καταταχτώ. Τα όπλα όλα (τα Συντάγματα) είχαν φύγει από την πόλιν της Δράμας και βγήκαν όλα έξω: πεζικό, πυροβολικό, βαρύ πυροβολικό κτλ. Πήγαν σε διάφορα χωριά, ντύναν τους στρατιώτες, σχημάτιζαν λόχους και έφευγαν με αυτοκίνητα ή τραίνα για κάποιον προορισμό για την πατρίδα που κινδύνευε.

Έτσι έμαθα κι εγώ ρωτώντας πού να πάω να ντυθώ και τράβηξα για εκεί. Ήταν στην Ανδριανή. Εδώ σ' αυτό το χωριό ντυθήκαμε στρατιώτες πολλοί μαζί του 26^{ου} Συντάγματος πεζικού. Ήρθαν λοχαγοί· συγκέντρωσε ο καθένας τους από ένα λόγο· όσοι συγκροτούνταν, έφευγαν για την Αλβανία στο μέτωπο.

(Σελ.34) Εγώ στον λόγο που μπήκα - μαζί με πολλά παιδιά από το Καλαμπάκι - δεν μας πήγαν για το Μέτωπο. Βαδίσουμε προς τον Βορράν και από χωριό σε χωριό φθάσαμε μετά μια εβδομάδα στο χωριό Πασχαλιά, όπου εκεί εμείναμε επί έξι μήνες, όλο το χειμώνα. Εκεί γυμναζόμασταν και επίσης κάναμε πολυβολεία και χαρακώματα. Ήμασταν στην όχθη του ποταμού Νέστου. Προς βορράν και πέραν από τον Νέστο τα χωριά όλα μετεφέρθηκαν προς την νοτιάν πλευράν του ποταμού Νέστου και κατοίκησαν στα χωριά όπου ήταν και ο ελληνικός στρατός. Θεωρούνταν και αυτή ζώνη επιχειρήσεων και πρώτη γραμμή.

Εκεί λοιπόν περάσαμε τον χειμώνα δουλεύοντας και γυμναζόμενοι. Την 6^{ην} Απριλίου 1941, ημέραν Κυριακήν, ετοιμαζόμασταν να πάμε στην Εκκλησίαν, αφού πρώτα παίρναμε το τσάι μας. Συγκεντρωθήκαμε για το ρόφημα και εκεί ο Λοχαγός μας, Στρούμπος λεγόμενος, μας είπε ότι «τώρα, την στιγμήν που σας ομιλώ, τα αδέρφια μας πολεμούν» και «ότι μας επετέθησαν και οι Γερμανοί. Δεν έχετε παρά να ακούσετε τα κανόνια», (σελ. 35) που ακούγονταν το βροντολόγημά τους. Πράγματι δώσαμε αντί και ακούσαμε τις βροντές και τις κανονιές που 'πέφταν προς τα βορειοδυτικά μας στα οχυρά της Λίσσας²³ και της Μαλιάγκας. «Δεν θα πάμε στην εκκλησίαν σήμερα· μετά το τσάι θα ετοιμαστείτε να πάμε στα χαρακώματα, διότι από στιγμή σε στιγμή δεν ξέρουμε τι θα μας συμβεί».

Έτσι και έγινε και μέσα σε μια ώρα ήμασταν όλοι στα χαρακώματά μας. Τρεις ή μάλλον πέντε μέρες μείναμε στα χαρακώματα. Ενώ η συνθηκολόγησις έγινε την Τρίτην 8 Απριλίου, εμείς μη ειδοποιηθέντες μείναμε στα χαρακώματά μας έως την Πέμπτην, έως το μεσημέρι της 10 - 6 - '41²⁴. Τότε ειδοποιηθήκαμε κι εμείς να συμπυχθούμε στον δημόσιο δρόμο, χωρίς να μάθουμε ότι επήλθε συνθηκολόγησις. Πήραμε τα μονοπάτια, φτάσαμε στο Μεσοχώρι, δεν βλέπουμε ούτε ψυχή· όλοι είχαν φύγει, ακόμη και ο Στρατός. Μάθαμε τέλος πάντων το τι έγινε και (πού) έπρεπε να πάμε και, όπως πήγαμε στην Πλατανιά, ρίξαμε τον οπλισμό μας και φύγαμε μάλλον ηττημένοι στα χωριά μας.

(Σελ. 36) 15. Η κάθοδος των Βουλγάρων

Ήταν νύχτα που κατεβαίναμε από την Πλατανιά για τα χωριά μας και ο φόβος ήταν μεγάλος για μας, διότι οπλισμό πλέον δεν είχαμε και δεν ξέραμε ποιον και τι θα συναντήσουμε στον δρόμο μας. Ήταν νύχτα που βαδίζαμε και όλοι σιωπηλοί. Δεν

²³ Λίσσα: Λίσσε.

²⁴ Προφανώς, 10 /4/ '41, αφού από τις 8 /4/ '41 οι Γερμανοί εισέρχονται στο Σιδηρόκαστρο και δίνεται διαταγή εγκατάλειψης της ελληνικής στρατιωτικής διοίκησης των Σερρών. Η συνθηκολόγησις υπογράφηκε στις 20 Απριλίου από τον διοικητή του στρατού Δυτικής Μακεδονίας στρατηγό Γεώργιο Τσολάκογλου, ενώ οι συγκρούσεις συνεχίζονταν (Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη Γ' Γυμνασίου του Βασ. Σφυρόερα, σελ. 358).

άκουγες τίποτα, παρά μόνον τα γαυγίσματα των σκυλιών διέκοπταν την ησυχίαν της νύχτας και κάπου κάπου καμιά λάμψις από φώτα αυτοκινήτου στον δημόσιο δρόμο. Ήταν μακριά μας, διότι εμείς βαδίζαμε μέσα από τα χωράφια και τις πλαγιές των βουνών ή λόφων. Με σφιγμένη την καρδιά φτάσαμε ο καθένας στο σπιτικό του, όπου οι δικοί μας μάς περίμεναν χλωμοί και ντροπαλοί και με τις πόρτες των σπιτιών αμπαρωμένες. Καθισμένοι στα σπίτια μας πλέον σκιαζόμασταν ακόμη και με τα ρούχα μας, διότι δεν ξέραμε τι θα μας συμβεί ώραν εις ώραν και από ημέραν εις ημέραν. Σκεπτικοί και ντροπιασμένοι περνούσαν οι μέρες μας, αλλά ήμασταν και υπερήφανοι, διότι πολεμήσαμε σαν Έλληνες τον άνισον αυτόν πόλεμον και πέσαμε.

(Σελ. 37) Δεν πέρασε πολύς καιρός και ηκούσθη ότι θα έρχονταν οι Βούλγαροι και επαλήθευσε. Ήρθαν οι πρώτοι Βούλγαροι κατά το τέλος Μαΐου 1941. Κατ' αρχάς ήρθαν στρατιωτικώς και μετά και πολιτικώς· κατέλαβαν και επάνδρωσαν όλες τις Κοινότητες, Γραφεία και Διοικήσεις μέχρι τον ποταμό Στρυμόνα από την Θράκη²⁵. Κατέλαβαν τα μέρη αυτά πολιτικώς και στρατιωτικώς από τους Γερμανούς. Κατόπιν φέρανε και κάτι γυμνούς και πειναλέους Βούλγαρους οικογενειακώς²⁶ και κατέλαβαν τα καλύτερα σπίτια για να κατοικήσουν.

Το τι μας παίρνανε ή μας κλέβανε, το τι τραβήξαμε και υποστήκαμε από τους Βουλγάρους δεν περιγράφεται. Τα πάντα υποφέραμε, στερηθήκαμε,

²⁵ Εντάσσει στη Θράκη και περιοχές που σήμερα ανήκουν διοικητικά στην Ανατολική Μακεδονία.

²⁶ Αναφέρεται στους εποίκους. Στις κατεχόμενες περιοχές οι Βούλγαροι εγκατέστησαν οικογένειες εποίκων. Επρόκειτο για πρώην πρόσφυγες, που είχαν ανταλλαγή, για πρώην κομιτατζήδες, αλλά και για κάποιους αξιοπρεπείς οικογενειάρχες. Σε μια περίπτωση μάλιστα στο Καλαμπάκι αναπτύχθηκε ειδύλλιο και έγινε γάμος, εξαιρετικά επιτυχής όπως εκ των υστέρων αποδείχτηκε, ανάμεσα σε νεαρό τότε Έλληνα, τον κ. Χρήστο Αραμπατζή, και την όμορφη κόρη ενός εποίκου, τη Μάρω. Όπως μου αφηγήθηκαν τον Οκτώβριο του 2006 οι κ.κ. Παναγιώτης Αραμπατζής και Νικόλαος Νικητόπουλος, το Καλαμπάκι τότε αριθμούσε 2873 άτομα (απογραφή 1940). Οι Βούλγαροι πρόσφυγες στο Καλαμπάκι ήρθαν σε δύο περιόδους. Η πρώτη ήταν το 1941 και ήταν όλοι αγρότες από την περιοχή της βουλγαρικής Ροδόπης, δηλαδή από τα ελληνοβουλγαρικά σύνορα. Ήταν αμόρφωτοι, ρακένδυτοι και ταλαιπωρημένοι. Η δεύτερη ομάδα ήρθε το 1943 από τη βουλγαρική πόλη Στάρα Ζαγόρα. Αυτοί ήταν μορφωμένοι άνθρωποι, οι οποίοι ανέλαβαν διοικητικές θέσεις στο χωριό, και αποτελούσαν κατά κάποιον τρόπο την υψηλή βουλγαρική κοινωνία. Συνολικά μόνο στο Καλαμπάκι εγκαταστάθηκαν περί τις 42 οικογένειες».

Οι μαρτυρίες για τους εποίκους ποικίλλουν: «Ήταν γύφτοι στη Βουλγαρία, φορούσαν αρκουδίσια μούκιας (=σκούφους)» (Γ. Ερίκης). Αλλά και: «Ήταν νοικοκύρηδες. Μας έλεγαν: Μας ξεγέλασαν (οι βουλγ. αρχές). Εμείς δε θέλαμε να σας βγάλουμε απ' τα σπίτια σας. Μας είπαν πως θα βρούμε σπίτια αδειανά» (Γ. Δαλαλάς, Φτελιά). Και ακόμη: «Αρχισαν να φέρνουν Βουλγαρικές οικογένειες. Ήταν φτωχοί και ξυπόλυτοι και τους εγκατέστησαν σε Ελληνικά σπίτια. Τους έδωσαν χωράφια και ασχολούνταν ως επί το πλείστον με την κλεψιά και τα βασανιστήρια των Ελλήνων.» (Πασχ. Κρικόπουλος). Εμφανής στην πρώτη και τρίτη περίπτωση η αίσθηση της πολιτιστικής και κοινωνικοοικονομικής υπεροχής των πληροφορητών.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, τους εποίκους τους εγκατέστησαν στα καλύτερα σπίτια των Ελλήνων. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι η οικογένεια του Κωνσταντίνου Κρικόπουλου στο Καλαμπάκι εκδιώχθηκε απ' το σπίτι της και υποχρεώθηκε να συγκατοικήσει με συγγενείς (μαρτυρία Χρυσούλας Κρικοπούλου –Στράντζαλη), ενώ η πατρική οικογένεια της Περζούλας Χατζάκου – Δοξάκη υποχρεώθηκε να παραχωρήσει το καλύτερο δωμάτιο του σπιτιού στο Βούλγαρο πρόεδρο της Φτελιάς.

Ο Στέργιος Στάθης αφηγείται: «Θυμάμαι ότι στο σπίτι μας εγκατέστησαν μία γιαγιά που την έλεγαν Ξαφιώ και ζούσε μαζί με την εγγονή της σε δικό της σπίτι, στο οποίο εγκατέστησαν βουλγαρική οικογένεια. Παρόμοιες περιπτώσεις υπήρξαν και άλλες στη γειτονιά μου που βρίσκεται στο νότιο μέρος του χωριού. Ο Αθανάσιος Σωτηρέλης του Παναγιώτη, που το πατρικό του σπίτι ήταν στην περιοχή της Πηγάδας, μου ανέφερε πληθώρα τέτοιων περιπτώσεων στη γειτονιά του. Το ίδιο συνέβη και στα γύρω χωριά και σ' όλη τη βουλγαροκρατούμενη περιοχή. Οι Βούλγαροι που εγκαταστάθηκαν στο χωριό ήταν αγράμματοι, κακοντυμένοι και φορούσαν τσαρούχια με ποδοπάνια τυλιγμένα στα πόδια τους, που έφταναν μέχρι το γόνατο».

ξυλοκοπηθήκαμε, πεινάσαμε, διότι όλα μας τα παίρνανε, ό, τι κι αν παράγαμε. Δεν λυγίσαμε. Αν και θελήσανε να μας πολιτογραφήσουν ως Βουλγάρους, και εδώ δεν ακούσαμε τίποτα. Μέναμε αγνοί Έλληνες, ελπίζοντας ότι μια ημέρα θα φύγουν από εδώ οι Βούλγαροι. Ναι, θα έφευγαν, θα νικιόνταν, κι αυτό έγινε στις 14 Σεπτεμβρίου 1944.

(Σελ. 38) 16^{ον}. Η φυγή των Βουλγάρων

Είχαμε περάσει τέσσερα χρόνια κατοχής από το 1941 έως το 1944. Μας είχαν τόσο σφιχτά και απομονωμένους, ούτως ώστε με δυσκολία μαθαίναμε την πορεία του πολέμου. Κάτι ψιθυρίζονταν από καιρό δειλά δειλά και παίρναμε θάρρος, αλλά το είχαμε κρυφά, μην μας ξεφύγει τίποτα, διότι, αν το μάθαιναν οι Βούλγαροι από πού και τίνος στόμα το ξεστόμιζε, δεν θα στέκονταν καλά το κεφάλι του στους ώμους του.

Έτσι η ποθητή ημέρα έφτασε και ήταν η 14^η Σεπτεμβρίου 1944, ημέρα χαράς για τους Έλληνες. Ενθυμούμαι, όπως αναφέρω και εις άλλο μου διήγημα, είχαμε σηκωθεί πρωί και πήγαμε να τρυγήσουμε καλαμπόκι. Τρυγήσαμε λίγο, έως να μπορέσουμε να φορτώσουμε το κάρο μας, και αίφνης ακούμε να χτυπάει η καμπάνα του χωριού μας. Χτυπούσε συνέχεια. Σταματήσαμε. Είχαμε γεμίσει το κάρο, όταν ακούσαμε την καμπάνα. Τρέξαμε να μάθουμε όλοι όσοι ανταμώναμε. Ρωτιόμασταν να μάθουμε και έτσι μάθαμε το χαρμόσυνο γεγονός: οι Βούλγαροι φεύγουν. Οι Γερμανοί έχασαν τον πόλεμο, νικήθηκαν.

(Σελ. 39) Τρέξαμε όλοι στο χωριό να μάθουμε αυτό αν ήταν αλήθεια. Φοβόμασταν να μην ήταν και καμιά πλεκτάνη, για να βάλουν και καμιά δεύτερη σφαγή των Ελλήνων, ως το 1941. Στο χωριό μάθαμε ότι όλοι οι Βούλγαροι και Διοικήσεις είχαν πάει κοντά στον βουλγαρικό στρατό, φοβούμενοι ασφαλώς.

Έτσι σιγά σιγά μαζί με τον στρατό τους έφευγαν και οι πολίται Βούλγαροι, φοβούμενοι να μην τους χαλάσουν οι Έλληνες. Πήγαιναν εις Βουλγαρία οι Βούλγαροι, αυτοί που ήλθαν εις Μακεδονία να κλέψουν, να αρπάξουν και να σκοτώσουν. Έφυγαν πλέον από την Μακεδονία, ως και Ιταλοί και Γερμανοί από την υπόλοιπον Ελλάδα, και έτσι η Ελλάς ανέπνευσε πλέον τον αέρα της λευτεριάς.

(Σελ.40) 17^{ον} . Η πολιτική μου ζωή.

Αφού εγκατέλειψαν πλέον την Ελλάδα οι κατακτητές και προτού ακόμη αποκατασταθεί πλήρως η τάξις, σε πολλά χωριά άρχισαν να διορίζουν τις Κοινοτικές Αρχές. Στο χωριό μας δεν εδέχθησαν τον διορισμόν Κοινοτικής Αρχής, θέλοντας να εκλεγεί Κοινοτική Αρχή με εκλογές. Και την 18^{ην} Οκτω[μ]βρίου 1944 γίνονται εκλογαί στο χωριό μας και εκλέγεται εννεαμελής Κοινοτικόν Συμβούλιον, εξελέγησαν δε οι κάτωθι κατά σειράν επιτυχίας:

- 1^{ος}. Αναγνωστίδης Ελευθέριος του Αργυρίου**
- 2^{ος} Ανδρεάδης Δημήτριος του Μιχαήλ**
- 3^{ος} Αραμπατζής Παναγιώτης του Χαραλάμπους**

4^{ος} **Κωνσταντινίδης Στέργιος του Πασχάλη**
5^{ος} **Κρικόπουλος Πασχάλης του Αναγνώστου (ο γράφων)**

6^{ος} **Γρηγορέλης Γεώργιος του Γρηγορίου**

7^{ος} **Ερίκης Δημήτριος του Στυλιανού**

8^{ος} **Παπαδόπουλος Πρόδρομος του Διονυσίου και**

9^{ος} **Αποστολίδης Αλέξανδρος του Γεωργίου**, άπαντες κάτοικοι και δημόται του χωρίου Καλαμπακίου.

(Σελ. 41) Μετά την εκλογήν των συγκροτήθηκαν σε σώμα με **Πρόεδρον τον Αναγνωστίδη Ελευθέριον και Αντιπρόεδρον τον Αραμπατζήν Παναγιώτην**, όπου επί ένα χρόνο εκτελούσαμε τα καθήκοντά μας παρά τις δυσκολίες που συναντούσαμε.

Την 9^{ην} Δεκεμβρίου 1945²⁷ συνελήφθη ο Πρόεδρος μας Αναγνωστίδης Ελευθέριος· έκτοτε δεν έδωσε σημεία ζωής²⁸. Εις την θέσιν του ήλθε ο πρώτος αναπληρωματικός, ο Παντελής Κωνσταντίνος του Αντωνίου. Πρόεδρος ανάλαβε ο αντιπροεδρεύων Αραμπατζής Παναγιώτης και συνεχίσαμε τα καθήκοντά μας²⁹.

Αργότερα επαύθησαν των καθηκόντων ο Ανδρεάδης Δημήτριος και ο Παντελής Κωνσταντίνος και εις την θέσιν των διορίσθησαν κατόπιν διαταγής του τότε Νομάρχου Τζεμαΐλα³⁰ Κοινοτικοί Σύμβουλοι οι κάτωθι:

1^{ος}. **Γρηγορέλης Χρήστος του Ζαφειρίου,**

2^{ος}. **Αμαξόπουλος Θεόδωρος του Ζαφειρίου,**

3^{ος}. **Τσομπανίδης Δημήτριος του Ζωγράφου** και έτσι εσυμπληρώθη και πάλιν το Κοινοτικόν Συμβούλιον εννεαμελές, όπου μείναμε εις το Κοινοτικόν Συμβούλιον έως τας αρχάς του 1947, όπου μας έπαυσαν όλους μας και διορίσθησαν άλλοι της οργανώσεως (των) Χιτών³¹.

(Σελ. 42) 18^{ον}. Η δεύτερη εκλογή μου

Όταν μας έπαυσαν κατόπιν διαταγής Νομαρχίας όλους, διόρισαν Κοινοτικούς Συμβούλους με **Πρόεδρον τον Λεονταρίδη Γεώργιον του Κωνσταντίνου** και **Αντιπρόεδρον τον Χατζόπουλον Γεώργιον του Παναγιώτου**. Αργότερον όμως ο

²⁷ Προφανώς κάνει λάθος. Η σύλληψη και η εκτέλεση του Αναγνωστίδη έγινε τον Δεκέμβριο του 1944, σύμφωνα με τη μαρτυρία του αδελφού του Κουτσή (Κωνσταντίνου) Αναγνωστίδη.

²⁸ «Ο **Ελευθέριος Αναγνωστίδης** υπήρξε κατά την Κατοχή διερμηνέας των Βουλγάρων. Αμέσως μετά την απελευθέρωση εξελέγη πρόεδρος της Κοινότητας Καλαμπακίου με αντιπρόεδρο τον (μετέπειτα πρόεδρο) Παναγιώτη Αραμπατζή. Τον συνέλαβαν στις 9 Δεκεμβρίου μαζί με άλλους 26 Δραμινούς (μεταξύ των οποίων και μια γυναίκα, τη Χρύσα) και τους μετέφεραν στην Αλεξανδρούπολη. Σκότωσαν τους 13 από αυτούς, μεταξύ τους και τον Ε. Α. (στις 15-12-1944) με τσεκουριά στο κεφάλι. Αυτό έγινε γνωστό μετά από μερικούς μήνες, όταν ο πατέρας του πήγε στην Αλεξανδρούπολη και βρήκε το κεφάλι του γιου του θαμμένο σε ομαδικό τάφο στο στρατόνα του Σουφλίου. Τα σώματα, σύμφωνα με τη μαρτυρία των εκτελεστών που είχαν ήδη φυλακιστεί, τα είχαν ρίξει στον Έβρο. (Πληροφορητής: Αναγνωστίδης Κωνσταντίνος (Κουτσή), αδελφός του εκτελεσθέντος).

²⁹ «Μεταξύ των Συμβούλων που ανέλαβαν εργασίας Κοινότητας είναι και ο γράφων, Κοινοτικός Σύμβουλος τότε, Κρικόπουλος Πασχάλης, στον οποίον (sic) κατόπιν αποφάσεως του Κοινοτικού Συμβουλίου ανέλαβεν να διανείμει χωράφια εις ακτήμονας της Κοινότητός μας εις Καλαμώνα, το τσιφλίκι της Λατιφέ Χανούμ, ως και εις τα εδώ, εντός του χωρίου κοινόχρηστες εκτάσεις διά της υπ' αριθμ. 122/3011/1944 αποφάσεως Κοινοτικού Συμβουλίου Καλαμπακίου. Με την υπό ημερομηνίαν 8/12/44 εκοινοποιήθη υπό της Κοινότητος Καλαμπακίου να αναφέρω εγγράφως τας ενεργείας μου και κατετέθη υπόμνημά μου εις Κοινότητα περί των ενεργειών μου». (1^{ον}. Η ζωή μου)

³⁰ Στο χωρ μετά το όνομα του Νομάρχου επαναλαμβάνεται η λέξη «διορίσθησαν».

³¹ Χ: Αντιστασιακή οργάνωση που ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 1941 με αρχηγό τον Γεώργιο Γρίβα και ιδεολογικό τρίπτυχο την απελευθέρωση της Ελλάδας, την Βασιλεία και τον Αντικομμουνισμό. Στα Δεκεμβριανά συμμετείχε στο πλευρό του αντιστασιακού μετώπου.

Πρόεδρος Λεονταρίδης Γεώργιος και άλλοι συνελήφθησαν σε κλοπήν ζωοτροφών (πιτύρων κλπ³²) και ειδικάσθησαν και ο Λεονταρίδης Γεώργιος επαύθη από Πρόεδρος της Κοινότητας και αντικαταστήθη από τον Αντιπρόεδρόν του, τον Χατζόπουλον Γεώργιον, όπου και έμειναν έως τον Μάρτιον του 1951.

Την 31^η Μαρτίου του 1951 έγιναν κοινοτικές εκλογές, όπου και πάλιν έβαλα υποψηφιότητα και την 1^η Απριλίου 1951 περιέλαβα την Κοινότητα Καλαμπακίου από τον έως τότε Πρόεδρον Χατζόπουλον Γεώργιον ως πλειοψηφών κοινοτικός σύμβουλος. Εις τας εκλογάς της 31/3/51 ως Κοινοτικοί Σύμβουλοι της Κοινότητας Καλαμπακίου εξελέγησαν οι κάτωθι κατά σειράν επιτυχίας:

- (Σελ. 43) 1^{ος}. **Κρικόπουλος Παναγιώτης του Αναγνώστου, πλειοψηφών,**
- 2^{ος}. **Παναγιώτου Ιωάννης του Παναγιώτου**
- 3^{ος}. **Κεχαγιάς Νικόλαος του Αναγνώστου**
- 4^{ος}. **Ανθόπουλος Δημήτριος του Μισαήλ**
- 5^{ος}. **Σωφρόνογλου Πρόδρομος του Αλεξίου**
- 6^{ος}. **Ντενίκaros Κωνσταντίνος του Σταύρου**
- 7^{ος}. **Αποστολίδης Βασίλειος του Γεωργίου**
- 8^{ος}. **Σκιούλας Ηλίας του Κωνσταντίνου και**
- 9^{ος}. **Ιορδανίδης Δημήτριος Σάββα.**

Συγκροτηθέντες εις σώμα εξελέγησαν Πρόεδρος ο **Παναγιώτου Ιωάννης του Παναγιώτου** και Αντιπρόεδρος ο **Σωφρόνογλου Πρόδρομος του Αλεξίου** διά την πρώτην διετίαν. Την δευτέραν διετίαν εξελέγη Πρόεδρος ο **Ανθόπουλος Δημήτριος του Μισαήλ** και Αντιπρόεδρος ο **Σκιούλας Ηλίας του Κωνσταντίνου**. Εδώ χάριν της ιστορικότητας παραθέτω μερικές από τις ενέργειες του Προέδρου Ανθόπουλου Δημητρίου:

Την 11^η /12 /1953 έπαυσε των καθηκόντων του τον σύμβουλον **Αποστολίδην Βασίλειον** και εις την θέσιν του διόρισε ως Κοινοτικόν Σύμβουλον τον **Κετσιμπάσην Γρηγόριον του Αθανασίου**.

Την 8^η /1^{ου} /1954 ο σύμβουλος Κετσιμπάσης Γρηγόριος απεκάλεσε τον σύμβουλον Κεχαγιάν Νικόλαον «Βούλγαρον». Επηκολούθησαν μηνύσεις και εις Εφετείον.

(Σελ. 44) Την 12 /3 /54 έπαυσε τον Κοινοτικόν Συμβουλον Κεχαγιάν Νικόλαον.

Την 10 /5 /54 παραιτείται ο Κοινοτικός Σύμβουλος Σκιούλας Ηλίας.

Την 17 /5 /1954 εγένετο η κλήρωσις των θεωρηθέντων ως επαγγελματικών οικοπέδων³³ στον χώρον βορειοανατολικά της πλατείας του χωριού, ήτοι του παλαιού Δημοτικού Σχολείου³⁴. Εδώ πρέπει να ομολογηθεί ότι διά τον χώρον αυτόν της

³² Η παρένθεση βρίσκεται και στο χφ.

³³ Στ χφ: «...εγένετο η κλήρωσις των θεωρηθέντων ως επαγγελματικών οικοπέδων ο χώρος βορειοανατολικά της πλατείας του χωριού, ήτοι του παλαιόν Δημοτικόν Σχολείον».

³⁴ Ο Π.Κ. στο τετράδιο 12 «ο σηκωμός», σελ. 34 σημειώνει: «Το σχολείον μας τότε εστεγάσθη εις κτίσμα που ήταν ανατολικά της πλατείας και προς βορράν του δρόμου, από το σημερινόν παντοπωλείον του Κετσιμπάση Βασιλείου του Στεφάνου, όπου εδόθησαν αργότερα, κατά το 1954, επαγγελματικά οικοπέδα, και από τον βορράν του οικοπέδου αυτού βρίσκεται η οικία του Κεχαγια Αναγνώστη του Παναγιώτου».

Εκεί λοιπόν λειτούργησε το Δημοτικόν Σχολείον του Καλαμπακίου από το 1922 – 23 έως το 1929 ως τριτάξιον. Στην μία αίθουσαν φοιτούσαν Νήπια, Πρώτη και Δευτέρα τάξεις και εις την άλλην Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη και έκτη τάξεις. Εδώ οφείλω να τονίσω ότι και εγώ, ο γράφων το διήγημα αυτό, ότι εις αυτό το σχολείον εφοίτησα και εγώ από το 1925 έως το έτος 1929, ήτοι πέντε έτη, και απεφοίτησα του Δημοτικού».

Κοινότητας... Από το Κοινοτικόν Συμβούλιον την 9 /8/ 1954 (είχαμε) υποβολήν εις Νομαρχίαν παραίτησης πέντε Κοινοτικών Συμβούλων, διά ανάρμοστον τρόπον του ενοικιαστού Φόρου Γεωργικής Παραγωγής, εκτιμήσεως των ποσοτήτων παραγωγής παρά του ενοικιαστού του Φόρου γεωργικής Παραγωγής κυρίου Ζαγγίλα Δημητρίου του Παναγιώτου.

Η θητεία του Ανθοπούλου έληξε το έτος 1954, οπότε προκηρύχτησαν και διενεργήθησαν Δημοτικά και Κοινοτικά εκλογαί διά την εκλογήν νέων Κοινοτικών Συμβούλων, όπου και έγιναν οι εκλογαί την 21 /11/1955.

(Σελ. 45) 19^{ον} Η Τρίτη μου εκλογή

Αφού προκηρύχτηκαν δημοτικά και κοινοτικά εκλογαί την 21/ 11/ 1955³⁵ διά την ανάδειξιν νέων κοινοτικών και δημοτικών αρχόντων, έβαλα και πάλιν υποψηφιότητα διά την εκλογήν μου ως κοινοτικού συμβούλου, όπου και πάλιν εξελέγηκα. Στις εκλογές της 21 /11 /1954 εξελέγησαν οι παρακάτω Κοινοτικοί Σύμβουλοι:

- 1^{ος} . Κρικόπουλος Πασχάλης του Αναγνώστου.
- 2^{ος} . Κρυωνίδης Απόστολος του Δημοσθένους.
- 3^{ος} . Καράδαης Ιωάννης του Θεοδοσίου.
- 4^{ος} . Μυρμιγγίδης Παναγιώτης του Χρήστου.
- 5^{ος} . Γρηγορέλης Χαρίλαος του Ζαφειρίου.
- 6^{ος} . Γρηγορέλης Κωνσταντίνος του Γρηγορίου.
- 7^{ος} . Γεωργιτσόπουλος Καλογιάννης του Χρήστου.
- 8^{ος} . Κεχαγιάς Νκόλαος του Αναγνώστου και
- 9^{ος} . Αργυρόπουλος Μιχαήλ του Αργυρίου.

Το νέον Κοινοτικόν Συμβούλιον ανέλαβε τα καθήκοντά του την 22αν /1^{ου} / 1955 και συγκροτηθέν εις σώμα εξελέγη Πρόεδρος διά την πρώτην διετίαν ο Κοινοτικός Σύμβουλος **Κρυωνίδης Απόστολος του Δημοσθένους** και Αντιπρόεδρος ο Κοινοτικός Σύμβουλος **Γεωργιτσόπουλος Καλογιάννης του Χρήστου**.

(Σελ. 46) Κατά το τέλος του 1956 έληξε η θητεία του Κρυωνίδη Απόστολου και εις την δευτέραν διετίαν συμφώνως τω νόμω έπρεπε να εκλεγεί άλλος Πρόεδρος Κοινότητας. Έβαλα κι εγώ υποψηφιότητα να εκλεγώ Πρόεδρος διά την δευτέραν διετίαν. Την πλάστιγγα διά την εκλογήν μου έκρινε ο Κοινοτικός Σύμβουλος Γρηγορέλης Χαρίλαος, ο οποίος βολιδοσκοπηθείς από εμένα διά να με ψηφίσει, μου εδήλωσε ότι «δεν σε ψηφίζω» και του λέγω «διατί;» και μου λέει «διότι δεν μεσολάβησες εις τον ενοικιαστήν του Φόρου Γεωργικής Παραγωγής, τον Δημήτριον Ζαγγίλαν, διά να μην πληρώσω φόρον». Τότε κι εγώ του είπα: «Εγώ τον πλήρωσα όσα μου είπε για τον εαυτόν μου και δεν του έφερα καμίαν αντίρρησιν και εσύ είχες την απαίτησιν να μεσολαβήσω διά εσένα; Εγώ είμαι Σύμβουλος Κοινότητας, εσύ τι είσαι; Ας προστάτευες τον εαυτόν σου. Λυπούμαι πολύ (γι') αυτό που μου λες, πάντως σκέψου το καλά και πες μου. Δεν είναι λογικό αυτό το αιτιολογικό που προβάλλεις».

(Σελ. 47) Την ημέραν που θα γίνονταν η εκλογή προεδρείου με απέφευγε και δεν μου είπε τίποτα απολύτως. Τότε κι εγώ, πριν γίνει η ψηφοφορία και εντός του Κοινοτικού καταστήματος, σηκώθηκα όρθιος και δήλωσα ότι «αποσύρω την

³⁵ Προφανώς οι εκλογές έγιναν τον Νοέμβρη του 1954.

υποψηφιότητά μου ως προέδρου Κοινότητας, διότι, εφόσον οι σύμβουλοι του συνδυασμού μας δεν θα πάνε όλοι μαζί να φέρουν αποτέλεσμα και εφόσον ένας ή δύο αποχωρούν και δεν θέλουν να με ψηφίσουν, είναι δώρον άδωρον και δεν πρέπει να κρυβόμαστε πίσω από τα δάκτυλά μας. Γι' αυτό το δηλώνω περήφανα πριν από την εκλογήν, διά να μην προσβαλθώ έπειτα, σας κάνω δήλωσιν προ της εκλογής και παρακαλώ να ψηφίσετε άλλον και όχι εμένα. Εγώ αποσύρω την υποψηφιότητά μου».

Και έτσι, γενομένης της εκλογής προέδρου, εξελέγη Πρόεδρος ο **Μυρμιγγίδης Παναγιώτης**. Επί θητείας του Μυρμιγγίδη Παναγιώτη ως Προέδρου ανεκινήθη και πάλι η πάλη διά τα επαγγελματικά οικόπεδα εις του τέως Δημοτικού Σχολείου χώρον και όπου, παρά τας διαμαρτυρίας μας να μην δοθούν (σελ. 48) και να μην χαρακτηρισθούν ως επαγγελματικά, αλλά να μείνουν εις την Κοινότητα διά τας ανάγκας της, που τόσο πολύ είχε διά να κτίσει ένα κοινωφελή (sic) κτήμα, δεν ακουστήκαμε και αναγκαστήκαμε, διά να έχομεν την συνείδησίν μας αναπαυμένη και την καρδιά μας καθαρή ενώπιον του λαού, υποβάλαμε εις τον Νομάρχη διά Δικαστικού Κλητήρος τας παραιτήσεις μας οι οκτώ Κοινοτικοί Σύμβουλοι, μείναντος μόνον του Προέδρου Μυρμιγγίδου Παναγιώτη.

Αργότερον και μετά τας παραιτήσεις μας των οκτώ Κοινοτικών Συμβούλων, όπου έφεραν μεγάλον πάταγον και πολύν θόρυβον, ο Νομάρχης διόρισε άλλους οκτώ Κοινοτικούς Συμβούλους από τους δημότες του χωριού μας και έτσι έγινε το Κοινοτικό Συμβούλιο και πάλι εννιαμελής. Αλλά το γεγονός της παύσεώς μας είναι και ανήκει εις την ιστορίαν του χωριού μας.

Αυτά τα ολίγα γράφω εν συντομία . Έκτοτε σταμάτησα να πολιτεύομαι³⁶ εις τα κοινοτικά, αναμείχτηκα όμως στα συνεταιριστικά.

(Σελ. 49) 20. Η ίδρυσις σωματείου.

Μετά την φυγήν των Βουλγάρων το τέλος Σεπτεμβρίου 1944, όπως ήτο επόμενον, δημιουργήθησαν από το 1940 έως 1944 πολλά οικογένεια νέα εις το Καλαμπάκι και εξακολουθούσαν να δημιουργούνται και μετά την απελευθέρωσιν του 1944. Αι οικογένεια αυταί είχαν ανάγκην από οικόπεδα και από γεωργικούς κλήρους. Αρχισαν να φωνάζουν αι οικογένεια αυταί ζητούντες (sic) γεωργική αποκατάστασιν. Τότε ερρίφθη η ιδέα διά την ίδρυσιν σωματείου και ιδρύσαμεν το σωματείον «η **Δήμητρα**» νομίμως.

Εκάμαμεν αρχ(α)ιρεσίες και εξελέγηκα Πρόεδρος του σωματείου κι αρχίσαμε τις ενέργειές μας διά την αποκατάστασίν μας γεωργικώς και επίσης ζητούσαμε να μας χορηγηθούν οικόπεδα. Πολλές ενέργειες έκανα και πολλές δραστηριότητες έδειξα.

³⁶ Στη φράση αυτή διαφαίνεται η αιτία της αποχώρησής του από τα Αυτοδιοικητικά. Ολοφάνερη είναι η πικρία του από τη μη εκλογή του ως Προέδρου της Κοινότητας, αν και οι συγχωριανοί του τον τιμούσαν με την ψήφο τους, αφού ήρθε πρώτος σε αριθμό ψήφων και στις εκλογές του 1951 και σ' αυτές του 1955. Προφανώς την άρνηση των συμβούλων του συνδυασμού του να τον ψηφίσουν ως Πρόεδρο δεν θα πρέπει να την ερμηνεύσουμε ως έλλειψη ικανοτήτων εκ μέρους του, αλλά να την αποδώσουμε στο χαμηλό κοινωνικοοικονομικό status της οικογένειάς του. Την πικρία αυτή, όπως είναι φυσικό, τη βλέπουμε να ξεχειλίζει κάθε φορά που αναφέρεται στα γεγονότα που σημάδεψαν την αυτοδιοικητική του σταδιοδρομία.

Μετά την λήξιν της θητείας μου έγιναν εκλογές και ανεδείχθη Πρόεδρος ο **Πετράς Μαυρουδής**, όπου διελύθη το σωματείον διά αδράνειαν.

(Σελ. 50) 21. Διορισμός μου εις Σχολικήν Εφορίαν

Το 1954 διορίστηκα Πρόεδρος Σχολικής Εφορίας του Πρώτου Δημοτικού Σχολείου Καλαμπακίου με Διευθυντήν τον δάσκαλον **Τελώνην Παντελήν**. Και εις το Σχολείον εργάστηκα καλώς και πρόσφερα την συμπαράστασίν μου προσφέροντας πολλά εις το Σχολείον. Ήτοι επιδιορθώθησαν σπασμένα θρανία, ηγοράσθησαν καινούργη τοιαύτα, ενισχύθησαν τα ταμεία των δύο Σχολείων, αγοράζονταν ταχτικά καυσόξυλα διά τας ανάγκας του σχολείου διά την θέρμανσιν των μαθητών. Επρομήθευσα τότε το Σχολείον με ραδιόφωνο, διότι τότε κυκλοφόρησαν πολλά ραδιόφωνα και έτσι επήραμε και εμείς ένα στο σχολείο. Πολλά άλλα πρόσφερα [και] εις το Πρώτον Δημοτικόν Σχολείον μέχρι της λήξεως της θητείας μου, η οποία ήταν διετής, όπου μετά την λήξιν της θητείας μου αντικαταστάθηκα από άλλον Πρόεδρον.

(Σελ. 51) 22. Η εκλογή μου εις Τ.Ο.Ε.Β. Βοϊράνης

Το 1961 έβαλα υποψηφιότητα εις το Τ.Ο.Ε.Β. Βοϊράνης (Τοπικός Οργανισμός Εγγείων Βελτιώσεων, έργων Βοϊράνης³⁷) (και) εξελέγηκα εις την διοίκησιν με Πρόεδρον τον Τσενεκίδην Ιωάννην εκ Καλαμώνος. Εργαστήκαμε επί μίαν τριετίαν προσφέροντας τας υπηρεσίας μου. Το 1963 και πάλιν εις τας αρχαιρεσίας εξελέγηκα και ανέλαβα την προεδρίαν του Τ.Ο.Ε.Β. Βοϊράνης. Εδώ πρέπει να γίνει γνωστό ότι την εποχήν αυτήν εις τον Τ.Ο.Ε.Β. Βοϊράνης συμμετείχαν μόνον τρία χωριά, ήτοι το Καλαμπάκι, η Αγία Παρασκευή και ο Καλαμώνας. Αυτά τα χωριά μόνον ήταν στον Τ.Ο.Ε.Β. Βοϊράνης. Αργότερα μπήκαν πολλά άλλα χωριά.

Αφού πρόσφερα τας καλās μου υπηρεσίας και εφόσον έληξε η τριετής θητεία μου, αντικαταστάθηκα δι' άλλου Προέδρου. Έμεινα όμως εις την διοίκησιν επί δύο θητείας Προέδρων (και) ως εκλέκτορας εις άλλες δύο θητείας. Έκτοτε παραιτήθηκα τελείως.

³⁷ Η παρένθεση με τις διευκρινίσεις δίνεται στο χφ.

(Σελ. 52) 23. Εις τα Συνεταιριστικά

Εις τας εκλογάς του Γεωργικού Πιστωτικού Συνεταιρισμού Καλαμπακίου «ο **Μέγας Αλέξανδρος**», όπου ήμουν μέλος, και μάλιστα από τα ιδρυτικά μέλη, έβαλα υποψηφιότητα, που έγινε την 10 Φεβρουαρίου 1962, και εκλέγηκα εις την Διοίκησιν ως Σύμβουλος. Συγκροτηθέντες όμως εις σώμα εκλέγηκα Πρόεδρος του Γ.Π.Σ. Καλαμπακίου «ο Μέγας Αλέξανδρος».

Αναλαβόν τα καθήκοντά μου ευρήκα τον συνεταιρισμόν εις κακά χάλια: ούτε ταμείον υπήρχε ούτε κεφάλαια. Την συνεταιριστικήν μερίδα[ν] που κατέβαλε ο κάθε συνέταιρος σιγά σιγά τα έπαιρνε ο λογιστής του συνεταιρισμού διά τον μισθόν του και έτσι κατήντησε ο συνεταιρισμός να μην έχει καθόλου κεφάλαια. Εκτός αυτού οι περισσότεροι των συνεταίρων δεν επλήρωσαν ούτε την συνεταιριστικήν των μερίδα. Γραφείον δεν είχε ο συνεταιρισμός, τας δε εργασίας του ο συνεταιρισμός διά του λογιστού γίνονταν εις την οικίαν του (σελ. 53) τα βράδια, του δε Προέδρου ή του ταμείου γίνονταν μέσα στα καφενεία. Πληρωμαί, δηλώσεις εφοδίων και εισπράξεις, όλες αυτές οι εργασίες γίνονταν μέσα στους δρόμους και τα καφενεία, που μπορούσαν και γίνονταν πολλά ατασθαλίας και πολλά λάθη. Και δικαίως, μόλις περίλαβα την διοίκησιν του συνεταιρισμού, να μου έρχονται συνεταίροι, να μου κάνουν πολλά παράπονα, τα οποία εύρισκε δίκαια. Εις την πρώτην μου αυτήν τριετή[ν] θητείαν κατέβαλα υπεράνθρωπες προσπάθειες να συγκρατήσω τον συνεταιρισμόν όρθιον.

Τότε στο Καλαμπάκι υπήρχαν δύο συνεταιρισμοί, ο «**Μέγας Αλέξανδρος**», ο οποίος είχε και περισσότερα μέλη, και το «**Βυζάντιον**». Και οι δύο συνεταιρισμοί ήταν εις την ιδίαν κατάστασιν και εις την ιδίαν μοίραν. Οικονομικώς δεν έστεκαν καλά. Μόλις λοιπόν ανέλαβα πρόεδρος του Συνεταιρισμού, εργάστηκα πολύ σκληρά. Με δυσκολίαν αλλά και με δεξιοτεχνίαν εισέπραττα όσα μπορούσα από τα ποσά των συνεταιρικών μερίδων και τα (σελ. 54) άλλα χρέη των μελών που είχαν στον συνεταιρισμό. Εργαζόμουν μόνος εις τας διανομάς των εφοδίων με μηδαμινήν αμοιβήν και, όταν είχα πολύν φόρτον εργασίας, τότε έπαιρνα έναν εργάτην. Έτσι άρχισα να συγκεντρώνω ταμείον και να πληρώνεται και ο λογιστής τακτικά τον μισθόν του.

Ενοικίασα γραφείον διά τον Συνεταιρισμόν, διά να γίνονται εκεί οι διάφορες εργασίες του Συνεταιρισμού, ήτοι δηλώσεις εφοδίων, πληρωμαί, αιτήσεις, δανεισμοί, ως και άλλες εν γένει εργασίας. Έπειτα προσπάθησα να πείσω τους συνεταίρους εκείνους, οι οποίοι χρωστούσαν εις την Αγροτικήν Τράπεζαν και δεν πλήρωναν διά διάφορους λόγους, να πληρώσουν τα χρέη τους στην Α.Τ.Ε., διότι θα τους κοπεί η πίστωση και η Α.Τ.Ε. δεν θα τους χορηγεί τίποτα.

Έτσι λοιπόν, με κόπον μεγάλον και πολλήν δυσκολίαν, κατόρθωσα να στυλώσω τον Συνεταιρισμόν, καθώς (και) να αρχίσει να βλέπει και η Α.Τ.Ε. τον Συνεταιρισμόν. Αυτά έγιναν όλα εις την πρώτην προεδρίαν μου.

(Σελ. 55) 24. Η Δευτέρα μου εκλογή εις Συνεταιρισμόν

Εδώ όμως οφείλω να πω ότι έληξε και η πρώτη θητεία μου ως Προέδρου του Συνεταιρισμού και την 1^{ην} Σεπτεμβρίου 1964 έγιναν εκλογαί εις τον Συνεταιρισμόν· εξελέγηκα και πάλιν εις την διοίκησιν του Συνεταιρισμού ως σύμβουλος και από σύμβουλος του Συν/σμού εξελέγην και πάλιν Πρόεδρος του Συνεταιρισμού.

Αφού και πάλιν εκλέχθηκα Πρόεδρος του Συνεταιρισμού, επεδόθηκα με μεγαλύτερον ζήλον εις τα καθήκοντά μου. Εργάστηκα σκληρά και πάλιν – και πολύ τίμια – και το αποτέλεσμα ήταν, εκτός που ο Συνεταιρισμός ορθώθη οικονομικά, και οι συναλλαγές του να γίνονται από την Α.Τ.Ε. με μεγάλην ευχέρειαν και προθυμίαν από την Α.Τ.Ε., διότι ο Συνεταιρισμός επανέκτησε την εμπιστοσύνην του, όχι μόνον στην Α.Τ.Ε. αλλά και εις όλας τας υπηρεσίας. Όπου κι αν πηγαίναμε, οι δουλειές του Συνεταιρισμού γίνονταν πολύ γρήγορα και με προθυμίαν μεγάλην.

(Σελ. 56) Εις το σημείον αυτό άρχισα κι εγώ να νιώθω και να πιστεύω ότι ο Συνεταιρισμός μας πλέον είχε αποκτήσει την εμπιστοσύνην που του άρμοζε σε όλες τις υπηρεσίες: Α.Τ.Ε., Γεωργικήν Υπηρεσίαν, Ένωσιν Γεωργικών Συνεταιρισμών και αλλού. Δεν έπαυσα όμως και πάλιν, πήγαινα εμπρός και δημιουργώντας ένωσα τους δύο Συνεταιρισμούς εις έναν, καθώς και τον Γαλακτοκομικόν Συνεταιρισμόν που ήταν νεοσυσταθείς εις το Καλαμπάκι, με την επωνυμίαν **Γεωργικός Πιστωτικός Συνεταιρισμός Καλαμπακίου «ο Μέγας Αλέξανδρος»**.

Έτερη προσπάθειά μου ήταν ότι οι παραγωγοί μας και συνεταίροι εφύτευαν τομάτα, την οποίαν πουλούσαν στο εμπόριο. Το εμπόριο όμως έχει πολλούς ελιγμούς διά την οποιαδήποτε παραγωγή. Διά το συμφέρον τους και προς όφελός τους έκαναν διάφορα τεχνάσματα και δεν αγόραζαν την τομάτα και έτσι δημιουργούνταν μία στάση και η τομάτα είναι ένα προϊόν που δεν μπορεί να κρατηθεί. (Σελ. 57) **Τότε παραγίνονταν η τομάτα και ωρίμαζε πολύ, δεν περνούσε στο εμπόριο, και αυτό το κάνανε οι έμποροι για να σπάζουν τις τιμές αγοράς και να την παίρνουν πολύ φθηνότερη.** Όπως είπαμε, δεν την αγόραζαν και ωρίμαζε και γίνονταν μόνον για τοματοπολτόν (σάλτσα). Αλλά και εκεί τον παραγωγόν τον εκμεταλλεύονταν και την σάλτσαν αυτήν την παίρνανε τζάμπα, για πενταροδεκάρες.

Τότε ανέλαβε ο Συνεταιρισμός και με πρωτοβουλία μου συγκεντρώναμε την σάλτσα αυτήν και την προωθήσαμε εις Λαγκαδάν, μεταφέροντας αυτήν επ' αυτοκινήτου διά λογαριασμόν των παραγωγών, πληρώνοντας μόνον τα έξοδα συγκεντρώσεως και μεταφοράς εις εργοστάσιον ντοματοπολτού εις Λαγκαδάν ή εις Ομοσπονδία Γεωργικών Συνεταιρισμών Θεσσαλονίκης, όταν δεν μας την έπαιρνε ο Λαγκαδάς. Και όταν δεν μας έπαιρνε την τομάτα ούτε η Ομοσπονδία ούτε ο Λαγκαδάς, τότε την δίναμε εις την Ζ.Α.Ν.Α.Ε.³⁸ Θεσσαλονίκης, η οποία ήταν ιδιωτική επιχείρησις, κι έτσι προστατέψαμε τους παραγωγούς όλου του χωριού μας από την εκμετάλλευσιν των εμπόρων.

(Σελ. 58) 25. Η καλλιέργεια αγγουριών

Κατά το 1965 ενεφανίσθη εις το χωριό μας κάποιος Ελληνοαυστριακός, **Κώστας** ονομαζόμενος, ο οποίος αντιπροσώπευε έναν Γερμανόν, ή μάλλον μίαν φίρμαν εδρεύουσαν εις Μόναχον, Μπος και Σία, και εξήτησε να καλλιεργήσουν οι παραγωγοί μας αγγουράκια, δύο τύπους, ήτοι την Μαρκέταν, μεγάλα αγγούρια, και έτεραν μίαν ποικιλίαν μικρά διά τουρσί. Πλησίασε τον Συνεταιρισμόν διά να

³⁸ Η ΖΑΝΑΕ ιδρύθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1930 και λειτούργησε αρχικά ως βιομηχανία παραγωγής ζύμης αρτοποιίας. Το 1939 επεκτάθηκε στον τομέα της κονσερβοποιίας με την παραγωγή έτοιμων φαγητών και το 1972 ιδρύθηκε το εργοστάσιο παραγωγής προϊόντων τομάτας στο Ζερβοχώρι Ημαθίας.

σπείρουν τα μέλη του. Πολλά μέλη του συνεταιρισμού προθυμοποιήθηκαν να σπείρουν.

Τότε ο Συνεταιρισμός τού έκανε συμβόλαια, ότι θα παραλάβει την παραγωγή όλην, χωρίς να μπορέσει να αθετήσει. Έτσι εσπάρησαν και οι δύο ποικιλίες αγγουριών και την επήρε όλην την παραγωγή, την μετέφερε εις ψυγείον εις Δράμαν, όπου εκεί, όταν συγκεντρώνονταν ένα φόρτωμα ψυγείου, τα φόρτωνε εις ψυγείον και τα εξήγαγε εις Γερμανίαν. Οι παραγωγοί πήραν καλά λεπτά από τα αγγούρια.

(Σελ. 59) 26. καλλιέργεια πιπεριών

Την επομένη χρονιά, ήτοι το 1966, ο κύριος Κώστας, αυτός ο Ελληνοαυστριακός, θέλησε να σπείρει και πάλιν, όχι όμως αγγουράκια αλλά μια ποικιλία πιπεριών τα οποία ως τότε ήταν άγνωστα σε μας. Σήμερα όμως τα έχουμε και τα καλλιεργούμε κι εμείς· από εκείνην την ποικιλία κρατούμε συνέχεια σπόρον κι έτσι σπέρνουμε κάθε χρόνο. Είναι μια ποικιλία σαν τα σταμπόλια τα δικά μας, αλλά πολύ μεγαλύτερα· γίνονται κόκκινα όταν ωριμάσουν και είναι τότε έτοιμα διά την αγοράν. Έχουν πολλή σάρκαν και είναι γλυκειά πιπεριά και πολύ νόστιμη.

Ο ελληνοαυστριακός λοιπόν, αφού αποφάσισε να σπείρει από τα πιπέρια αυτά, δεν πλησίασε τον Συνεταιρισμόν, όπως έκανε την πρώτην χρονιάν με τα αγγουράκια, για να σπείρει πιπέρια. Κατόρθωσε να πείσει πολλούς από τους συνεταίρους να σπείρουν πιπεριάν, χωρίς να κάνει συμβόλαια, κι έτσι εσπάρησαν τα πιπέρια χωρίς συμβόλαια και εν αγνοία του Συνεταιρισμού, που ούτε έλαβε γνώσιν της σποράς. (Σελ. 60) Εσπάρησαν λοιπόν από πολλούς πιπεριές, χωρίς να σκεφθούν οι άνθρωποι αυτοί το συμφέρον τους και ότι ο κύριος αυτός, ο Κώστας, δεν ήταν δεσμευμένος διά συμβολαίου και ημπορούσε να αθετήσει την υπόσχεσίν του και να μην έλθει να συγκεντρώσει την παραγωγήν. Ναι, αγαπητέ μου αναγνώστη, έτσι και έγινε.

Όταν ωρίμασε η πιπεριά, δεν εφάνη ο Κώστας αυτός να πάρει την παραγωγήν. Η παραγωγή ωρίμασε και έπρεπε να μαζευτεί και να διοχετευτεί προς κατανάλωσιν, αλλά ουδείς εφαινέτο διά να συγκεντρώσει την πιπεριάν. Άρχισαν οι παραγωγοί να τρέχουν επάνω κάτω, να βρουν κάπου να δώσουν την παραγωγήν των, αλλά, όπως είπαμε, ουδείς εφαινέτο να τακτοποιήσει την πιπεριάν. Τρέξανε εδώ, τρέξανε εκεί, ο Συνεταιρισμός δεν είχε καμμίαν ευθύνην, διότι κάνανε την σποράν της πιπεριάς μόνοι τους και δεν τον είχαν δεσμευμένον διά συμβολαίου. Τρέξανε, χτυπήσανε πολλές πόρτες, αλλά δεν εύρισκαν πουθενά λύσιν.

Τότε κινητοποιήθηκαν όλες οι αρχές: (σελ. 61) η Διεύθυνσις Γεωργίας, η Ένωσις Γεωργικών Συνεταιρισμών, η Νομαρχία, και βουλευταί ακόμη, ενόψει που κινδύνευε όλη η παραγωγή της πιπεριάς να καταστραφεί και να χαθεί όλος ο κόπος και ο μόχθος των παραγωγών. Κατήλθαν στο χωριό μας όλες οι αρχές, συγκέντρωσαν την διοίκησιν του Συνεταιρισμού στα γραφεία του Συνεταιρισμού, διά να μπορέσουν να βρουν μίαν λύσιν, και κατέληξαν να αναλάβει ο Συνεταιρισμός και να κάνει την συγκέντρωσιν και την εξαγωγήν της πιπεριάς εις Γερμανίαν.

Εγώ ο γράφων, επειδή ήμουν ο Πρόεδρος του Συνεταιρισμού, αντέδρασα και δήλωσα ενώπιον της συσκέψεως αυτής ότι «παρουσιάζεται μεγάλη δυσκολία στον Συνεταιρισμόν να κάνει την εξαγωγήν αυτήν, διότι οι άνθρωποι αυτοί παρηγκώνισαν τον Συνεταιρισμόν και έσπειραν την πιπεριάν χωρίς να ενημερώσουν τον Συνεταιρισμόν δι' αυτήν την πράξιν που κάνανε. Τότε τον Συνεταιρισμόν τον παρηγκώνισαν και τώρα φωνασκούν και ζητούν προστασίαν. Κύριοι, ναι, ζητούν

προστασίαν, διότι κινδυνεύει η παραγωγή των. Να τους προστατέψωμεν όσο μπορούμε. Αλλά η δουλειά αυτή δεν γίνεται (σελ. 62) εις το εσωτερικόν της Ελλάδος, αλλά εις το εξωτερικό πρέπει να γίνει εξαγωγή και η εξαγωγή είναι πολύ δύσκολη. Ναι, κύριοι, πολύ δύσκολη. Όποιος αναλάβει να κάνει την εξαγωγή αυτήν, εκεί που θα πάει ούτε να μιλήσει μπορεί ούτε μάτια θα έχει· θα είναι στραβός και, υπεράνω όλων, πού θα απευθυνθεί; Ούτε εργοστάσιο ξέρει ούτε χώρο πού να πάει έχει ούτε καμιά βιομηχανία περιμένει τα πιπέρια να τα παραλάβει. Πού θα πάει λοιπόν χωρίς μάτια, χωρίς στόμα, χωρίς καμιάν συνδρομήν και προστασίαν; Θα γυρίζει στην Γερμανίαν να βρει μέρος να δώσει τα πιπέρια που θα πάει και, αν θα βρει, πρέπει πρώτα να βρει άνθρωπο να κάνει τον διερμηνέα. Και έως ότου γίνουν όλα αυτά, το προϊόν θα σαπίζει μέσα στο ψυγείο που θα μεταφερθεί. Είναι δύσκολη, κύριοι η εξαγωγή. Άλλη λύση να βρούμε, να μπορέσουμε να τα διαθέσουμε εδώ, στην εσωτερική αγορά».

Δεν εισακούστηκα όμως και η σύσκεψις μαζί με το Συμβούλιο του Συνεταιρισμού πήραν την απόφασιν (σελ. 63) την εξαγωγή να την κάνει ο Συνεταιρισμός. Όσοι συγκεντρώθηκαν στην σύσκεψιν αυτήν, και ιδίως οι υπηρεσίες, κατ' εμέ η απόφασις αυτή που ελήφθη την θεώρησα πολύ βεβιασμένη και η οποία, τα μέλη και οι Αρχές που πήραν αυτήν την απόφασιν την πήραν μόνον και μόνον να δώσουν μίαν λύσιν. Και η λύσις αυτή παρουσίαζε σε μένα ένα γόρδιον δεσμόν· μίαν άλλην κόπρον του Αυγέα³⁹.

Αφού ελήφθη η απόφασις αυτή, όλοι, ένας ένας ή δύο τρεις μαζί αναχώρησαν από το χωριό μας κάνοντας διάφορα σχόλια, νομίζοντας ότι έδωσαν λύσιν στην υπόθεσιν. Ο μόνος που εσκέπτετο ήμουν εγώ, διότι εις την ιδικήν μου πλάτην εφορτώθη όλο αυτό το βάρος.

27. Εξαγωγή πιπεριών

Αφού ελήφθη η απόφασις διά - εκ μέρους του Συνεταιρισμού - εξαγωγή των πιπεριών, άρχισε να κινείται διά την συγκέντρωσιν των πιπεριών και να τακτοποιήσει ό,τι χρειάζεται. (Σελ. 64) Κατεβήκαμε στη Δράμα διά να βρούμε κιβώτια διά την τοποθέτησιν της πιπεριάς. Όπου όμως γυρίσαμε, κιβώτια δεν υπήρχαν· όλοι μας λέγανε σε τρεις σε τέσσερις ημέρες θα ετοιμάζανε, αν τα παραγγέλναμε. Επειδή όμως η δουλειά ήταν βεβιασμένη, δεν μπορούσαμε να παραγγείλουμε τελάρα· αναγκαστήκαμε κατόπιν υποδείξεως να τα βάλουμε σε νάυλον σακκούλες· αυτό και έγινε: πήραμε νάυλον σακκούλες και ήμασταν χωλαίνοντας ν' αρχίσουμε την συγκέντρωσιν της πιπεριάς.

Ειδοποιήσαμε τους παραγωγούς να πάνε να μαζέψουν τα κόκκινα και γινωμένα πιπέρια κι εγώ με τον λογιστήν του Συνεταιρισμού Βραδέλην Νικόλαον πήγαμε εις Δράμαν διά να βγάλουμε τα διαβατήριά μας, να είμαστε έτοιμοι. Πήγαμε εις Εμπορικόν Επιμελητήριον, εις Γεωργικήν Υπηρεσίαν και την Νομαρχίαν και χωρίς εμπόδια και διατυπώσεις και, εφ' όσον ήταν εν γνώσει τους όλων των υπηρεσιών ότι θα εξάγαμε τα πιπέρια εις Γερμανίαν ο Συνεταιρισμός μας, εβγάλαμε τα διαβατήρια και γυρίσαμε.

Το απόγευμα της ίδιας ημέρας άρχισαν να έρχονται (σελ. 65) και οι παραγωγοί που μάζευαν πιπεριάν και αρχίσαμε την παραλαβήν ενός εκάστου των παραγωγών την ποσότητα που μάζεψε. Τα ζυγίζαμε προσέχοντας μην τυχόν είχε

³⁹ Η κόπρος του Αυγεία: ένας από τους άθλους του Ηρακλή. Μεταφορικά: δύσκολο και επίπονο έργο.

τίποτα σκάρτα αναμειγμένα, και τα οποία τα αφαιρούσαμε και τα υπόλοιπα, τα δήθεν καθαρά, τα βάζαμε στα νάυλον σακκιά και τα στοιβάζαμε δίπλα. Η συγκέντρωσις των γίνονταν εις την Β' πλατείαν, την πλατείαν Μεταξά⁴⁰.

Την επομένην ημέραν και πάλι οι παραγωγοί πήγαν (και) μάζεψαν τα πιπέρια τους· τα παραλάβαμε και πάλιν ζυγίζοντάς τα. Έτσι συμπληρώθηκε το πρώτο φορτίον. Φέραμε ένα αυτοκίνητο ψυγείον και έναν εκτελωνιστήν⁴¹ από την πόλιν της Καβάλας. Φορτώσαμε τα πιπέρια στο ψυγείον που κράτησε ως τα χαράματα της άλλης ημέρας, έγιναν όλες οι διατυπώσεις και το απόγευμα ήμασταν έτοιμοι διά την αναχώρησιν. Ετοιμαστήκαμε εγώ και ο λογιστής να πάμε μαζί με τα πιπέρια εις Γερμανίαν προς πώλησίν των και την εύρεσιν αγοράς. Ήτοι το τρίτο δεκαήμερον του Αυγούστου 1966 και το πρωί της 22ας / 8^{ου} / 1966 πήραμε το δρόμον διά την Γερμανίαν.

(Σελ.66) Περνώντας από την Θεσσαλονίκη πήραμε τις βίζες του ταξιδιού και αναχωρήσαμεν. Εφθάσαμε εις το Τελωνείον των Ευζώνων προ του μεσημεριού· έγιναν οι διατυπώσεις εις το Τελωνείον των Ευζώνων και περάσαμε εις το γιουγκοσλαβικόν έδαφος. Όταν μπήκαμε εις το γιουγκοσλαβικόν έδαφος, το τελωνείον τους έκλεισε λόγω του μεσημεριού και έπρεπε να περάσουμε και από το τελωνείον της Γιουγκοσλαβίας. Έτσι περιμέναμε εις την Γευγελή⁴², έως που άνοιξε το τελωνείο τους που έδρευε εις την κωμόπολιν της Γευγελής, μας έλεγξαν και πήραμε τον δρόμον διά την Γερμανίαν βαδίζοντας επί ένα εικοσιτετράωρο εις γιουγκοσλαβικόν έδαφος, όλο πεδιάδα.

Μπήκαμε εις αυστριακόν έδαφος και προχωρούσαμε· φθάσαμε εις την πόλιν Γκράτσι⁴³ της Αυστρίας και περί τα δεκαπέντε χιλιόμετρα πέραν του Γκράτσι και επί της κεντρικής οδοϋ υπήρχε ένα εργοστάσιον που παρήγαγε τσιμέντα και γύψον. Εκεί ακριβώς, έξωθι του εργοστασίου, που το ένα του τμήμα ήταν δεξιά του δρόμου και το άλλο αριστερά, εκεί, όπως βαδίζαμε (σελ. 67) κανονικά και δεξιά του δρόμου, ένα φορτηγό αυτοκίνητο του εργοστασίου αυτού έρχεται από όπισθέν μας και από αριστεράν κατά την προσπέρασιν που θέλησε να κάνει, μας χτύπησε στο μέσον του ψυγείου και από αριστερά. Ήταν τόσο δυνατό το χτύπημα, που κόντεψε να αναποδογυρίσουμε. Ήταν περί τα δεκαπέντε μέτρα πριν φτάσουμε στην πόρτα του εργοστασίου και δεξιά μας, όπως χτυπηθήκαμε, υπήρχε μία χαράδρα βάθους άνω των πέντε μέτρων, που αν πέφταμε εκεί, θα διαλύονταν το ψυγείο μας και ίσως μπορούσε να σκοτωθούμε κι εμείς. Ευτυχώς ο οδηγός μας ήταν πολύ καλός και ψύχραιμος και συγκράτησε το ψυγείον, αλλά μετά το χτύπημα που μας έδωσε το φορτηγό το ψυγείο πήρε φόρα διπλασιάζοντας την ταχύτητά του.

Με την φόρα που πήρε περάσαμε την πόρτα του εργοστασίου και έπειτα ο δρόμος ήταν κατηφορικός και δεξιά και αριστερά υπήρχαν χαράδρες, που μπορούσαμε να πέσουμε σε μια απ' αυτές τις χαράδρες. Μόλις όμως στο ύψος της πόρτας του εργοστασίου δεξιά μας και κάτω από την άσφαλτο που βαδίζαμε ήταν ένας χωμάτινος δρόμος κάρων, που ήταν (σελ. 68) ανηφορικός, με επιδεξιότητα ο οδηγός μας, παρά την παραζάλην που είχε από το χτύπημα που δεχτήκαμε, κατόρθωσε να κατεβάσει το ψυγείον δεξιά και στον χωματόδρομον αυτόν και, όπως ήταν ανηφορικός, σιγά σιγά σταμάτησε το ψυγείον. Κατεβήκαμε κάτω έντρομοι από το απρόοπτο χτύπημα.

⁴⁰ Μάλλον πρόκειται για την πλατεία στην οποία σήμερα βρίσκεται ο Παιδικός Σταθμός.

⁴¹ Στο χφ: «ένας εκτελωνιστής».

⁴² Στο χφ: «το Γευγελή».

⁴³ Γκρατς (Graz). Από την σλοβένικη λέξη Gradec, που σημαίνει «μικρό κάστρο». Ο αφηγητής προσδίδει στο τοπωνύμιο ελληνική κατάληξη.

Αμέσως βγήκαν από το εργοστάσιο πολλοί εργάτες και ήρθαν κοντά μας να δουν τι έγινε από περιέργεια. Λέγανε, μιλούσανε, χειρονομούσανε, αλλά εμείς με τον λογιστή δεν καταλαβαίναμε τι λέγανε. Μόνον ο οδηγός του ψυγείου ήξερε και μιλούσε. Πιο μπροστά μας και στα αριστερά υπήρχε ένας χώρος που στάθμευαν τα αυτοκίνητα· αγάλι αγάλι ο οδηγός έκανε πίσω από εκείνο τον ανηφορικό δρόμο που σταματήσαμε, βγήκαμε έξω στην ασφαλτο και μετά πήγαμε στον χώρο αυτόν και σταματήσαμε να δούμε αν πάθαμε καμιά ζημιά. Εκεί διαπιστώσαμε ότι χάλασε το μοτέρ που έδινε την ψύξη στο εσωτερικό του ψυγείου και κάτι άλλες μικροζημιές. Το ψυγείο δεν λειτουργούσε και δεν έδινε ψύξιν και ήταν για εμάς μεγάλη ζημιά (σελ. 69) αυτή η βλάβη. Θα χαλούσε όλο το φορτίο των πιπεριών· έπρεπε να διορθωθεί και μάλιστα γρήγορα.

Τότε ακριβώς ήρθε και η Αστυνομία και το Εκατό, πήραν τον οδηγό που ήξερε την γλώσσα, του μιλήσανε κι αυτός τους είπε πώς έγιναν τα πράγματα. Πήραν ανακρίσεις, υπογράφηκαν και τότε ήρθε ένας γερανός, συνέδεσε το ψυγείον (και) το ρυμούλκαρε πίσω στο Γκράτσι· ήταν προς το βράδυ (που) μας ρυμούλκαρε εις το Γκράτσι. Διορθώσαμε την βλάβην του μοτέρ ψύξεως και ό,τι άλλην ζημίαν είχαμε και το πρωινό ξεκινήσαμε διά την Γερμανίαν.

Φθάσαντες εις το Τελωνείον της Γερμανίας περάσαμε γρήγορα και μπήκαμε στο γερμανικό έδαφος. Αν και ήταν 24 Αυγούστου, ήταν ένα κρύο αισθητό. Έβρεχε ψιλά ψιλά και στα ορεινά φαίνεται ότι χιόνιζε· οφείλω δε να πω ότι ήταν τόσο το κρύο, που κρύωσα πάρα πολύ. Ιδίως στο Γκράτσι, όταν διορθώναμε τις ζημιές που πάθαμε, δεν θα ξεχάσω τον τεχνίτη του γκαράζ ο οποίος κατάλαβε ότι κρύωνα, με πήρε από το χέρι, με πήγε σε μιαν αποθηκούλα εντός του γκαράζ του και μου έδωσε ό,τι είχε εκεί από όλα τα ποτά (σελ. 70) και μου έδωσε να καταλάβω ότι να πηγαίνω στην αποθηκούλα του αυτήν κι να πίνω ό,τι θέλω, να μην κρυώνω. Πράγματι το έκανα. Είχε μέσα κρασί, ούζο, ουίσκι, κονιάκ και πολλά άλλα ποτά. Εγώ έπινα κάποτε κάποτε από λίγο κονιάκ· δεν έπινα πολύ φοβούμενος μην μεθύσω. Ήμουν σε ξένο μέρος και έπρεπε να φυλάγομαι.

Αφού διορθώθηκε το ψυγείον και περάσαμε στο γερμανικό έδαφος, φθάσαμε στο Μόναχο. Πήγαμε στον σιδηροδρομικό σταθμό και σταματήσαμε. Είχε και άλλα ψυγεία από άλλες διάφορες χώρες. Βολιδοσκοπήσαμε όσο ήταν νωρίς ακόμη, αλλά δεν προφθάσαμε να κάνουμε τίποτα· μας έπιασε η νύχτα. Κοιμηθήκαμε όπως συνήθως στο ψυγείο και το πρωί αρχίσαμε και πάλι μαζί με τον οδηγό, που αυτός γνώριζε καλά τη γλώσσα και πολλές φίρμες λόγω της δουλειάς του, ψάξαμε, γυρέψαμε, βολιδοσκοπήσαμε όλην την ημέραν, όμως άδικα.

Βρήκαμε τον κύριο Μπος την φίρμα του, που πήρε την πρώτη χρονιά τα αγγουράκια, καθώς και τον Κώστα, τον ελληνοαυστριακό αυτόν που έβαλε τους παραγωγούς να σπείρουν τα πιπέρια, αλλά (σελ. 71) τώρα στην παραγωγή αθέτησε την υπόσχεσίν του να τα παραλάβει, ίσως για να σπάσει την τιμή τους. Λοιπόν, αυτός ο Κώστας προσπάθησε να μας βοηθήσει πολύ αλλά δεν μπόρεσε, γιατί ακόμη δεν είχαν ανοίξει τα εργοστάσια που επεξεργάζονταν τα πιπέρια αυτά. Πήγαμε στον Εμπορικό Ακόλουθο της Ελλάδος στο Μόναχο να μας βοηθήσει· αλλά κι αυτός δεν μπόρεσε να μας βοηθήσει, επειδή ήταν ακόμη νωρίς και δεν άνοιξαν τα εργοστάσια.

Πέρασαν ήδη τρεις μέρες που ήρθαμε στο Μόναχο, χωρίς να μπορέσουμε να δώσουμε τα πιπέρια. Ο λογιστής έπρεπε να γυρίσει τώρα στο χωριό, διότι ο Συνεταιρισμός είχε δουλειά. Αναγκάστηκα και έστειλα τον λογιστή πίσω και έμεινα μόνος μου μόνον με τον οδηγό, ίσως να δώσουμε τα πιπέρια.

Αφού έφυγε ο λογιστής και έμεινα μόνος μου, είδαμε τα πιπέρια ότι άρχισαν να ανάβουν και να χαλούν. Τι έπρεπε να κάνουμε; να τα εγκαταλείψουμε; δεν μπορούσαμε. Τι έπρεπε να κάνουμε; Μπροστά στον κίνδυνο αυτόν πήραμε την

απόφαση την τετάρτην μέραν να τα καθαρίζουμε σακί σακί, να πετάμε τα (σελ. 72) χαλασμένα και να παίρνουμε μόνον τα καλά πιπέρια να τα βάζουμε και πάλιν στα σακιά, ίσως να τα δώσουμε, να είναι κάπως καθαρά.

Έτσι και έγινε. Ήταν Κυριακή ημέρα και ο σιδηροδρομικός σταθμός δεν είχε κίνηση. Αρχίσαμε πρωί πρωί και καθαρίζαμε τα σάπια πιπέρια. Τα σάπια τα πετούσαμε κάτω και τα κάπως καλύτερα τα βάζαμε πάλι στα σακιά. Όλη την ημέρα, από το πρωί ως το βράδυ, τα καθαρίσαμε όπως όπως. Εκείνα που πετούσαμε, έρχονταν γυναικούλες και διάλεγαν από λίγα πιπέρια, τα παίρνανε στις τσάντες τους ασφαλώς να τα φάνε. Τα άλλα που πετούσαμε και μένανε υπήρχε ένα συνεργείο καθαριότητας που καθάριζε στο σταθμό, τα έπαιρνε και τα πετούσε παραπέρα σηκώνοντας ένα καπάκι και τα έριχναν μέσα και από κάτω περνούσε ποτάμι και έπεφταν μέσα, όπως μας έλεγαν, και γίνονταν τροφή για τα ψάρια.

Εδώ πρέπει να πω ότι στο διάστημα που καθαρίζαμε τα πιπέρια, όπως σας είπα ενωρίτερα, γίνονταν την τελευταίαν (σελ. 73) Κυριακήν του Αυγούστου 1966 (...) Μέσα στον σιδηροδρομικό σταθμό του Μονάχου είπα ότι κίνησις δεν υπήρχε. Εκεί που καθαρίζαμε, βλέπω εις απόστασιν πενήντα μέτρων ένα άτομο το οποίον πήγαινε από βαγόνι σε βαγόνι, άνοιγε μίαν θυρίδα – αν και τα βαγόνια ήταν σφραγισμένα - (και) έβλεπε από την θυρίδα που άνοιγε· κατάλαβα ότι κάτι βλέπει αυτός ο άνθρωπος. Αφού πρόσεξε σε πολλά βαγόνια, είδε κι εμάς που καθαρίζαμε τα πιπέρια και ήρθε κοντά μας. Δεν μας μίλησε ούτε μας καλημέρισε ούτε ελληνικά ούτε γερμανικά, αλλά σταμάτησε απέναντί μας ακουμπισμένος εις το ψυγείον μας και έβλεπε χωρίς να μιλάει. Σταμάτησε επί μίαν ώραν αμίλητος και μας κοίταζε.

Εγώ, για να 'μαι ειλικρινής, ως και ο οδηγός του ψυγείου, νομίσαμε ότι ήταν Γερμανός και, επειδή σταμάτησε πολύ κοντά μας και αμίλητος, τον εβαρέθηκα μπροστά μου να μας βλέπει που καθαρίζαμε, εγύρισα προς τον οδηγόν και τον είπα: «Τι θέλει αυτός ο Γερμαναράς και μας βλέπει τόσην ώραν; δεν μας φτάνει εμάς αυτό που (σελ. 74) τραβάμε, [είναι και] ήρθε κι αυτός αντίκρυ μας και μας βλέπει λες και μας παρακολουθεί». Αυτός άκουσε αλλά έκανε πως δεν κατάλαβε· ούτε καν συγκινήθηκε, έμεινε ατάραχος και κοίταζε.

Εμείς συνεχίζαμε το καθάρισμα, οπότε έπειτα από μισήν ώραν πάλιν εκνευρίστηκα να τον βλέπω να μας κοιτάζει. Απευθύνομαι και πάλιν εις αυτόν και απειλητικά μάλλον τον έβρισα: «Άντε, βρε φίλε, χάσου από μπροστά μας, γκρεμίσου από εδώ, σε παρακαλώ, δεν⁴⁴ μας φτάνει εμάς αυτό που πάθαμε, ήρθες κι εσύ να μας κάνεις να στεναχωριόμαστε περισσότερο;» Αλλά όσα του είπα τα άκουσε ο φίλος μας αυτός και στο τέλος μας λέει ελληνικά: «Από (πού) είστε, ρε παιδιά;» Εγώ ακούοντάς τον να ομιλεί ελληνικά έφριξα και του λέω: «Μωρέ, μπράβο σου, να ξέρεις ελληνικά και να μην μας ομιλήσεις! Έλληνας είσαι, μωρέ;» «Ναι, μου είπε, Έλληνας είμαι». «Και μας άκουσες να απευθύνουμε τόσες βρισιές και κακόλογα και άντεξες, ρε φίλε; Μπράβο!» (Σελ. 75) Και γυρίζει και μας λέει: «Δεν πειράζει, παιδιά, ό,τι κι αν μου είπατε είχατε απόλυτο δίκαιο. Εγώ έχω το σφάλμα· δεν έπρεπε να κρατήσω αυτήν την στάση. Γι' αυτό δεν σας παρεξηγώ, σας συγχωρώ». «Από πού είσαι, ρε φίλε», του λέω και μου είπε «είμαι από την Πελοπόννησο και είμαι υπάλληλος της εταιρείας μεταφορών ΣΕΝΚΕΡ. Ήρθαν αυτά τα βαγόνια με σταφύλια και ήρθα και τα είδα, διότι αύριο θα τα ξεφορτώσω και θα τα διαθέσω στην αγορά. Να με συγχωρέσετε γι' αυτό που σας έκανα· δεν έπρεπε να σας φερθώ έτσι». Μας χαιρέτησε και έφυγε. Δεν τον ξαναείδα.

Αφού έφυγε και, όπως ξέρετε, καθαρίζαμε τα πιπέρια από τα πειραγμένα, όλη την ημέρα καθαρίζαμε και τα τελειώσαμε και έτσι την άλλη ημέρα θα ήμασταν

⁴⁴ Στο χφ «και».

έτοιμοι να τα διαθέσουμε. Την άλλη ημέρα το πρωί ανταμώσαμε τον Κώστα τον Ελληνοαυστριακό, τον οποίο ρωτήσαμε τι θα γίνει, θα τα δώσουμε ή όχι; Αυτός μας είπε «πάμε στην φίρμα Μπος» και πήγαμε· αυτός μας έστειλε σε έναν που είχε εργοστάσιο πιπεριών διακόσια χιλιόμετρα πάνω προς την Στουτγκάρδη και από εκεί δυτικά (σελ. 76) προς γαλλικά σύνορα περί τα δέκα χιλιόμετρα.

Πήραμε τον δρόμο και πήγαμε· βρήκαμε το εργοστάσιον αλλά μάταια· και εκεί δεν άρχισε ακόμη να δουλεύει και δεν ήθελε να τα πάρει. Ήταν απόγευμα και όταν φθάσαμε εκεί, στην κωμόπολη αυτήν που νομίζω ότι την λέγανε Χένενκερ, δεν μπορούσαμε να επιστρέψουμε πίσω· αναγκαστήκαμε να διανυκτερεύσουμε εκεί. Το εργοστάσιο αυτό είχε και ένα οινομαγειρείο και πήγαμε εκεί να φάμε. Εκεί όμως μας περίμενε άλλη περιπέτεια. Μέσα ήταν μία παρέα Γερμανοί και διασκεδάζαν. Μόλις μας άκουσαν που μιλούσαμε εμείς με τον οδηγόν ελληνικά, ο ένας από αυτούς εσηκώθη και ήρθε κοντά μας. Μας ρώτησε από πού είμαστε και, επειδή ο οδηγός ήξερε τη γερμανική γλώσσα, η κουβέντα άνοιξε και αυτός ο Γερμανός που έμαθε λίγα σπαστά ελληνικά, διότι ήταν στρατιώτης όταν γερμανικά στρατεύματα κατέλαβαν την Ελλάδα και ήταν στην Αθήνα και διηγόνταν τι έκανε σεξουαλικά στην Ελλάδα και προπάντων στην οδόν Πειραιώς.

(Σελ. 77) Τα διηγόνταν μεγαλοφώνως όλα τα αισχρά του λόγια και όλοι οι παρευρισκόμενοι Γερμανοί γελούσαν. Η γυναίκα του καταστηματάρχη, δηλαδή του μάγειρα, άκουγε· για μια στιγμή έρχεται, τον αρπάζει όπως διηγούνταν από τον γιακά, τον τράνταξε και του είπε: «άτιμε, αν ήταν αυτοί να έρθουν εδώ σ' εμάς και έπιαναν τη γυναίκα σου ή την κόρη σου και έκαναν αυτά που λες εσύ, θα ευχαριστιόσουν;» Και αρπάζοντάς τον πέταξε έξω από το μαγειρείον της, όπου δεν ξαναφάνηκε. Φάγαμε λίγο κακήν κακώς έπειτα από το επεισόδιο αυτό και φύγαμε στο ψυγείο μας, όπου όλα αυτά μου τα διηγήθη ο οδηγός του ψυγείου, διότι όπως σας είπα ήξερε γερμανικά. Κατάλαβα κι εγώ πολλά από τα σπαστά ελληνικά που έλεγε τα κατορθώματά του ο Γερμανός στρατιώτης.

Το πρωί ανταμώσαμε πάλιν από τον Ελληνοαυστριακόν, πήγαμε στην φίρμα Μπος κι εγώ, έχοντας υπ' όψιν μου ότι τα πιπέρια άρχισαν και πάλι να αλλοιώνουν και θα είχαμε άλλα βάσανα πάλι, έπρεπε να πεταχθούν όλα τότε, ερώτησα τον Κώστα τον Ελληνοαυστριακό, ότι⁴⁵ πρέπει να κάνει για τα πιπέρια να το κάνει, διότι αυτός έβαλε τους παραγωγούς να τα σπείρουν (σελ. 78) και ότι αυτός έχει την ευθύνην για όσα τραβάμε εμείς τώρα. Τότε αυτός συνεννοήθη με την φίρμα Μπος και μας είπαν: «αφήστε τα εκεί στο εργοστάσιο που τα πήγατε, εμείς θα τον τηλεφωνήσουμε, και φύγετε στην Ελλάδα. Κι αν τα πουλήσουμε, θα στείλουμε το συνάλλαγμα στην Τράπεζα της Ελλάδος επ' ονόματι του Συνεταιρισμού.

Τότε κι εγώ, βλέποντας ότι άρχισαν πάλι να χαλούν και εφόσον δεν είχα από πουθενά προστασίαν και ούτε να ομιλήσω μπορούσα γερμανικά, πήγαμε μαζί με τον οδηγόν στο ψυγείο, τα αφήσαμε εκεί, πήραμε το ψυγείο, περάσαμε από την φίρμα Μπος, τους ενημερώσαμε ότι τα κατεβάσαμε και φύγαμε και ήρθαμε στην Ελλάδα. Όσον αφορά⁴⁶ διά τα χρήματα του φορτίου του πρώτου ψυγείου, ότι απέμειναν μετά από το καθάρισμα ακόμα τα περιμένουμε. Την υπόλοιπη παραγωγή πιπεριών την πήγαμε πάλι στην Γερμανία, την οποία περιλάμβανε ο Ελληνοαυστριακός Κώστας και (την) διέθετε. Την υπόλοιπη παραγωγή την πληρώθηκε ο Συνεταιρισμός κανονικά, πλην του πρώτου ψυγείου.

⁴⁵ Στο χφ: «τι πρέπει να κάνει».

⁴⁶ Στο χφ: «Ως αναφορά».

(Σελ. 79) 28. Πώς πήρα το οικόπεδο του Συνεταιρισμού.

Όταν εξελέγην και πάλιν πρόεδρος του Γ. Π. Συνεταιρισμού Καλαμπακίου «ο Μέγας Αλέξανδρος» το 1965, η προσπάθειά μου ήταν να πάρω ένα οικόπεδο διά τον Συνεταιρισμόν. Τότε η Κοινότης Καλαμπακίου, της οποίας (παλαιότερα) ήμουν κι εγώ Κοινοτικός Σύμβουλος, έβγαζε στην δημοπρασίαν ένα οικόπεδο το οποίον ήταν κοινοτικόν, το οποίον είναι αυτό που έχει τα γραφεία και το σούπερ μάρκετ ο Συνεταιρισμός. Ενδιαφερόντουσαν πολλοί διά το οικόπεδο αυτό, αλλά όλοι αποτραβήχτηκαν όταν έμαθαν ότι ενδιαφέρεται και ο Συνεταιρισμός.

Ένας μόνον, ο Κεχαγιόγλου Σεραφεΐμ, δεν αποσύρονταν. Ήθελε να το πάρει διά τον γαμβρόν του, ο οποίος ήταν στην Γερμανία και είχε έρθει με άδεια. Τότε ο πεθερός του ανέλαβε να πλειοδοτήσει αυτός διά τον γαμβρόν του. Τον επλησίασα και τον παρεκάλεσα να αποσυρθεί και να μην λάβει μέρος στη δημοπρασία κατά του Συνεταιρισμού, αυτός όμως επ' ουδενί λόγω υποχωρούσε. «Δημοπρασία είναι, έλεγε, εγώ θα λάβω μέρος και θα το πάρω. Τι με ενδιαφέρει εμένα ο Συνεταιρισμός;»

(Σελ. 80) Τότε εγώ, βλέποντας ότι δεν υποχωρούσε, εκάλεσα σε συνεδρίασιν Διοικητικόν και Εποπτικόν Συμβούλιον μεικτόν και με εξουσιοδότησαν εν λευκώ να χειρισθώ το ζήτημα του οικοπέδου εις την δημοπρασίαν. Έτσι ήμουν έτοιμος διά την δημοπρασίαν. Τότε πάλιν είπα εις τον Κεχαγιόγλου να αποτραβηχτεί από την δημοπρασίαν, αυτός όμως με ειρωνεύτηκε τον Συνεταιρισμόν λέγοντάς με ότι «εσείς πού θα βρείτε τα λεπτά, αφού δεν έχετε; Τι θα κάνετε;» Τότε κι εγώ του λέω: «Εσύ έχεις;» και μου λέει «έχω». Και του λέω: «Μην τα βάζεις με τον Συνεταιρισμόν, διότι να ξέρεις, αν ο γαμβρός έφερε λίγα χρήματα από την Γερμανίαν, θα σε κάνω να τα ρίξεις μέσα στο κατσιβέλικο εκείνο πηγάδι που έχει στο εν λόγω οικόπεδο και θα τα χάσεις και θα πάει χαμένη η δουλειά που δούλεψε ο γαμβρός σου στην Γερμανίαν. Θα σε ανεβάσω τόσο, που θα φύγουν όλα τα λεφτά σας στην δημοπρασία, και θα σε αφήσω και θα μείνεις χωρίς χρήματα να το χτίσετε. (Σελ. 81) Εγώ έχω κι άλλο οικόπεδο στο χέρι και θα πάρω εκείνο. Εσένα πάντως θα σε υψώσω πάρα πολύ. Πρόσεχε τι σου λέω... ».

Αυτά τον είπα και δεν τον ξαναμίλησα μέχρι την ημέρα της δημοπρασίας. Όταν ήρθε η ημέρα της δημοπρασίας, πήγαμε στην δημοπρασίαν. Η δημοπρασία γίνονταν στο Κοινοτικό Κατάστημα. Άρχισε η δημοπρασία με την πρώτην προσφοράν της Κοινότητος και ο Κεχαγιόγλου βάζει αποτόμως δυο χιλιάδες επιπλέον, ήτοι (τις) δέκα χιλιάδες της Κοινότητος τις έκανε 12.000. Τότε εγώ βάζω 200 δραχμές και έγινε 12.200· αυτός τότε βάζει αποτόμως και το κάνει 15.000· πάλι βάζω 200 δραχμές και γίνεται 15.200. Αμέσως ο Κεχαγιόγλου το κάνει 20.000· και πάλιν βάζω 200 δραχμές και γίνεται 20.200.

Έξωθι και κάτω από το Κοινοτικό Κατάστημα ήταν πολλά μέλη του Συνεταιρισμού και παρακολουθούσαν την δημοπρασίαν. Βλέποντας πώς εξελίσσεται η δημοπρασία άρχισαν να φωνάζουν: «Πρόεδρε, κάνε το ποσόν 100.000. Μην τον λογαριάσεις αυτόν που χτυπά, τον Κεχαγιόγλου· εμείς εδώ είμαστε, κτύπα, μην λογαριάσεις». Τότε ο Κεχαγιόγλου το ανεβάζει το ποσόν 25.000 [χιλιάδες] δραχμές (σελ. 82) και εντωμεταξύ ανεβαίνει στο αυτοκίνητό του και πηγαίνει στο παντοπωλείο του. Εγώ κατόπιν το κάνω 25.200. Αυτός πήγε στο παντοπωλείο του πιθανόν να συνεννοηθεί με τον γαμβρό του. Ρώτησε από εκεί τι έγινε η δημοπρασία και του είπαν ότι πάλιν ο πρόεδρος του Συνεταιρισμού το έκανε το ποσόν 25.200. Το ανέβασε το ποσόν τηλεφωνικώς 30.000 [χιλιάδες] δραχμές· εγώ και πάλιν το ανεβάζω 30.200. Αυτός πείσμως και το ανεβάζει αμέσως 40.000· 40.200 το κάνω εγώ και μάλιστα σύστησα στην επιτροπή και στον ίδιο τον Κεχαγιόγλου να μην χτυπά τηλεφωνικώς στην δημοπρασία, διότι θα επιδιώξω να ακυρώσω την δημοπρασίαν· να

έλθει εδώ ενώπιον της επιτροπής να χτυπάει και όχι από το παντοπωλείον του. Τότε αυτός πείσμων και πάλιν και ανέβασε το ποσόν σε (50.000) πενήντα χιλιάδες· 50.200 κάνω εγώ. Εξήντα, φωνάζει αυτός από το τηλέφωνο, εξήντα και διακόσιες (60.200) λέγω εγώ. Και τότε ηκούσθη από το τηλέφωνο να λέγει: «Αποσύρομαι, παύω, σταματώ».

Κι έτσι έληξε η δημοπρασία και κατακυρώθηκε επ' ονόματι του Συνεταιρισμού, όπου αργότερα έκτισε ο Συνεταιρισμός γραφεία, που είχε τόσο ανάγκη, και αργότερα το σούπερ μάρκετ.

(Σελ. 83) 29. Εις Αθήναν διά εργοστάσιον ντοματοπολτού

Η δράσις μου εσυνεχίζετο πάντοτε με μεγάλην προθυμίαν και αι εργασίαι του Συνεταιρισμού πήγαιναν πολύ καλά και προς τα μπροστά. Το 1967 κατά το φθινόπωρον κατέβηκα στην Αθήνα, διότι έκρινα ότι έπρεπε να γίνει το εργοστάσιον κονσερβοποιίας και ντοματοπολτού στο Καλαμπάκι. Προσπάθησα, μόχθησα, πήγα παντού, αλλά δεν εισακούσθηκα. Ήταν εποχή της χούντας. Αφού δεν μπόρεσα να φέρω αποτέλεσμα, επανήλθον εις το χωριό μου. Ήλθε (και) η παύσις μου από τον Συνεταιρισμόν, εμού και όλου του Διοικητικού και Εποπτικού Συμβουλίου και διορίσθησαν άλλα πρόσωπα.

Μετά την πτώσιν της χούντας μας επανέφεραν και πάλιν ως αιρετοί που ήμασταν. Κράτησα τον Συνεταιρισμόν τέσσερις μήνες· κατόπιν έγιναν εκλογές διά την ανάδειξιν νέου Διοικητικού και Εποπτικού Συμβουλίου, έβαλα και πάλιν υποψηφιότητα, αλλά δεν εκλέγηκα. Έκτοτε έκατσα στο περιθώριο σκεπτόμενος ότι έκανα ό,τι μπορούσα στο διάστημα όλης μου της πολιτικής ζωής. Κάθισα πλέον να ησυχάσω, νομίζω ικανοποιημένος.

(Σελ. 84) Ναι, ικανοποιημένος, διότι εργάστηκα διά το χωριό μου επί τριάντα ολόκληρα χρόνια, από το 1944 έως το 1974 και το 1975, που έγιναν οι εκλογές στον Συνεταιρισμόν και δεν εκλέγηκα, όπου πλέον έπαψα να αναμειγνύομαι εις τα Συνεταιριστικά και Κοινοτικά αλλά εξακολουθούσα να είμαι σε διάφορες επιτροπές.

Είμαι ικανοποιημένος, διότι η δράσις μου στα τριάντα αυτά χρόνια της πολιτικής μου καριέρας υπήρξε μεγάλη και επιτυχημένη. Σε πολλές επιτροπές συμμετείχα ενεργά, πολλά προσέφερα εις το χωριό μου, πολλές καινοτομίες και πολλά άλλαξαν και έγιναν όλα νεότερα και καλύτερα: την εμφάνιση του χωριού που άλλαξε παντού, σε κτίσματα δημόσια, αρτεσιανά, αποθήκες σιτηρών, γυμναστήρια, δρόμοι, ρυμοτομήσεις, συμπύξεις τριών Συνεταιρισμών εις έναν, διανομαί οικοπέδων εις ακτήμονας και πολλά άλλα, καθώς και τεχνικά σχολαί που λειτούργησαν στην Κοινότητά μας. Όλες αυτές οι προσπάθειες από το 1944 έως σήμερον έχουν μέσα τους την παρουσίαν μου και γραμμένο το όνομά μου.

Τέλος

Μονογραφή

Σελ. 85

Εγγραφή τω 1987
Εν Καλαμπακίω

Ο Γράψας

Υπογραφή

Κρικόπουλος Πασχάλης
Του Αναγνώστου

Σελ. 86 – 89: λευκές

(Σελ. 90) Επίλογος

Αναγνώστα, εσύ που διάβασες αυτά τα ολίγα λόγια μου, πρέπει να ξέρεις ότι όλα είναι γεγονότα. Είναι αυτά που πέρασα εις την ζωήν μου από γεννήσεώς μου και μέχρι σήμερα.

Αυτά τα έγγραφα υπό τύπον διηγήματος, ώστε να δείχνει και να φαίνεται ότι ήμουν κι εγώ κάποτε εις την ζωήν.

Καλαμπάκι, 1987

Ο Γράψας

Υπογραφή

Σελ. 91. Λευκή

Σελ. 92 -93: ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ. 94 έως 96: λευκές

Πασχάλης Κρικόπουλος

Ο Πασχάλης Κρικόπουλος γεννήθηκε στις 16 Ιανουαρίου του 1916 στο Καλαμπάκι, κατά τη διάρκεια του πρώτου εκτοπισμού των Κρυονεριτών από την Ανατολική Θράκη (1914 – 18). Γονείς του ήταν η Παναγιώτα, θυγατέρα του Κωνσταντίνου Βραχνού και της Ελανθώς, και ο Αναγνώστης, που εργαζόταν από τα οκτώ του χρόνια ως υπάλληλος στα κτήματα του πεθερού του στο Κρυόνερο, πριν γίνει γαμπρός του. Ο Αναγνώστης πέθανε όμηρος στη Βουλγαρία κατά την Α΄ Ομηρία (1917 – 18) και ο μικρός γιος του δεν τον γνώρισε ποτέ. Πατέρα θεωρούσε τον δεύτερο σύζυγο της μητέρας του Θεόδωρο Λαγόπουλο.

Υπήρξε άριστος μαθητής και σε άλλα τετράδιά του μνημονεύει με ιδιαίτερη αγάπη και σεβασμό τους δασκάλους του, που παρότρυναν - επί ματαίω - τους γονείς του να τον στείλουν να σπουδάσει. Το 1930 αποφάσισε να δώσει εξετάσεις στη Σχολή Υπαξιωματικών, και στην προσπάθειά του αυτή τον βοήθησε ο Καλαμπακιώτης δικηγόρος Σωτηράκης Θεοδωρίδης. Με ενέργειες του ίδιου είχε ήδη εξασφαλίσει και αποζημίωση 28000 δραχμών τότε, ποσό με το οποίο, όπως μου δήλωσε, «θα μπορούσε να κτίσει τρία σπίτια» και φυσικά να σπουδάσει. Η μητέρα του όμως με θρήνους και οδυρμούς τον απέτρεψε.

Το 1931 πήγε να μάθει την τέχνη του καροποιού, μετά όμως από τρεις μήνες αναγκάστηκε να επιστρέψει στο πατρικό του, επειδή είχε αρρωστήσει σοβαρά ο πατριός του.

Για την πραγματική του ταυτότητα βεβαιώθηκε το 1931 – 32, όταν βοηθούσε στις αγροτικές εργασίες τη γιαγιά του, για όσο διάστημα ο μικρότερος γιος της Φωτάκης υπηρετούσε τη στρατιωτική του θητεία. Φυσικά είχαν προηγηθεί νύξεις περί της καταγωγής του στο Δημοτικό. Στο σπίτι της γιαγιάς του Ελανθώς βρήκε το Οικογενειακό Βιβλιάρειο των γονιών του και την πραγματική ημερομηνία γέννησής του - διότι ο πατριός του τον έγραψε μετά το 1922 στη δική του οικογενειακή μερίδα, του έδωσε το επώνυμό του και τον δήλωσε κατά τρία έτη μεγαλύτερο, ίσως για να εξαλείψει οποιαδήποτε αναφορά στον φυσικό του πατέρα.

Το 1933 πέθανε ο πατριός του, αφήνοντάς τον προστάτη των τριών μικρότερων ετεροθαλών αδελφών του, του Γιάννη, 14 ετών τότε, της Ελάνθης, 9, και του Απόστολου, 6 ετών. Η παρατεταμένη ασθένεια του πατριού του και η άθλια οικονομική κατάσταση της οικογενείας του εξανέμισαν την αποζημίωση που πήρε το 1928 εξαιτίας του θανάτου του πατέρα του στο Κίτσοβο. Όπως γράφει ο ίδιος «η προσφυγιά, η φτώχεια της οικογενείας μου και η ασθένεια του μητριού μου ήταν η αιτία να φαγωθούν και τα ολίγα χρήματα που είχα από την αποζημίωσίν μου».

Παντρεύτηκε (για την ακρίβεια έκλεψε) τη γειτονοπούλα του Ανδρονίκη Μαγκριώτη, με την οποία απέκτησε τέσσερα παιδιά: την Αναστασία Παγώνη, που ζει στη Νέα Πέραμο, τον Αναγνώστη, που πέθανε βρέφος κατά τη διάρκεια της βουλγαρικής κατοχής, τον Δημητρώ, που ζει στο Καλαμπάκι, και τον Αναγνώστη τον νεότερο, που ζει σήμερα στη Δράμα.

Ο Π.Κ. δε συμφιλιώθηκε ποτέ με την τραυματική εμπειρία του θανάτου του πατέρα του. Από τη στιγμή που βρήκε, έφηβος ακόμη, το Οικογενειακό Βιβλιάρειο της οικογενείας του στο σπίτι της γιαγιάς του Ελανθώς, ζητά να μάθει λεπτομέρειες γι' αυτόν τον «άγνωστο» πατέρα, αποθησαυρίζει τις αναμνήσεις των οικείων και αργότερα των μεγαλύτερων φίλων του, προσπαθεί να ανασυνθέσει τη μορφή του, χαμένη για πάντα, αφού καμιά φωτογραφία του δεν διασώθηκε, γραπώνεται τέλος μετά τον πόλεμο (1948) από την ανέλπιστα τύχη να συναντήσει τον νεότερο από τους

δύο θείους του, Πασχάλη κι αυτόν, ιδιαίτερα αγαπητό στο λατρευτό του πατέρα, που τον θεωρούσε χαμένο και έδωσε το όνομά του στο μοναδικό του γιο. Τότε θα προσπαθήσει να ψηλαφήσει τη δύσκολη ζωή του πατέρα του και των δύο αδελφών του που μεγάλωσαν κι ανδρώθηκαν μακριά απ' το πατρικό τους σπίτι, σε χέρια αφεντικών και όχι οικείων και κυρίως μακριά ο ένας απ' τον άλλον. Τον αδύναμο παππού του Σάββα, που ανέχθηκε να εκδιωχθούν οι τρεις γιοι του από την «κακιά μητριά», δεν τον συγχώρησε ποτέ, όπως άλλωστε και ο πατέρας του. Πώς αλλιώς να κατανοήσουμε το γεγονός ότι ο Αναγνώστης Κρικόπουλος ονόμασε τον γιο του Πασχάλη και όχι Σάββα;

Συμμετείχε στις πρώτες εκλογές για την Τοπική Αυτοδιοίκηση που διενεργήθηκαν αμέσως μετά την απελευθέρωση στις 18 Οκτωβρίου 1944 και εξελέγη Κοινοτικός Σύμβουλος με το συνδυασμό του δολοφονηθέντος Λευτέρη Αναγνωστίδη. Συνέχισε να αναμειγνύεται στις τοπικές εκλογές και να εκλέγεται συνεχώς μέχρι και το 1955, και μάλιστα ως πλειοψηφών σύμβουλος, χωρίς ωστόσο να ορισθεί ποτέ Πρόεδρος (σύμφωνα με τον Π. Κ. ο Πρόεδρος ανεδεικνύετο με ψηφοφορία μεταξύ των εκλεγέντων συμβούλων του πλειοψηφήσαντος συνδυασμού). Φαίνεται πως η αποτυχία αυτή, που οφειλόταν σε λόγους κοινωνικούς, τον πίκρανε βαθιά και τον έστρεψε στον αγροτικό συνδικαλισμό, όπου είχε τη δυνατότητα να επιδείξει επιτέλους τις ικανότητές του.

Το 1947 ίδρυσε το Σωματείο Ακτημόνων Καλλιεργητών **Η ΔΗΜΗΤΡΑ**, σκοπός του οποίου ήταν βάσει του καταστατικού του η ανεύρεσις αγρών διά την αποκατάστασιν των ακτημόνων καλλιεργητών Καλαμπακίου. Επίσης από το 1964 αναμείχθηκε και εις την διοίκησην του **Τοπικού Οργανισμού Εγγείων Βελτιώσεων** (Τ.Ο.Ε.Β. Δοϊράνης).

Μετά την Κατοχή επανασυστήθηκαν οι Συνεταιρισμοί Καλαμπακίου ο **Μέγας Αλέξανδρος** και το **Βυζάντιον**. Ο ίδιος δραστηριοποιήθηκε στον συνεταιρισμό Μέγας Αλέξανδρος, επαύθη όμως των καθηκόντων του το 1967. Το 1974, μετά την κατάρρευσιν της Χούντας, όπως και όλοι οι αιρετοί εκλεγέντες και παυθέντες, εκλήθη και πάλι και ανέλαβε την διοίκησην του Συνεταιρισμού. Στις αρχαιρεσίες όμως του Συνεταιρισμού που ακολούθησαν δεν εξελέγη, γεγονός που τον έκανε να αποσυρθεί οριστικά και να ιδιωτεύσει.

Φαίνεται πως τότε αποφάσισε να μιλήσει για τη ζωή του. Το πρώτο του τετράδιο με τίτλο « Η ζωή μου» ολοκληρώνεται το 1974 και ακολουθούν πολλά άλλα. Στα περισσότερα επαναλαμβάνει την ιστορία της οικογένειας του πατέρα του. Σιγά σιγά ο κύκλος των ενδιαφερόντων του μεγαλώνει, συμπεριλαμβάνοντας και την ιστορία του χωριού του, τα τραγούδια της πατρίδας του, αλλά και κάποια διηγήματα με στόχο διδακτικό. Σίγουρα αυτή η τελευταία δραστηριότητα δεν στάθηκε και η πιο επιτυχής. Αντιθέτως τα στοιχεία που δίνει για πρόσωπα, πράγματα, ενέργειες, καταστάσεις είναι εξακριβωμένα και τεκμηριωμένα.

Πάντως σε όλα τα κείμενά του είναι εμφανής η αίσθηση της αδικίας που τον διακατείχε. Αισθανόταν πως η ζωή δεν υπήρξε γενναιόδωρη μαζί του, δεν του χαρίστηκε και δεν του έδωσε όσα εδικαιούτο και θα μπορούσε να επιτύχει. Πέθανε το 2002 σε ηλικία 86 ετών ανάμεσα στα παιδιά και τα εγγόνια του. Φαίνεται πως αυτή ήταν η δικαίωση που του είχε επιφυλάξει η ζωή.

Σημειώσεις

1. Οι εντός παρενθέσεως αριθμοί παραπέμπουν στις σελίδες του χειρογράφου.
2. Διατηρήθηκε η γλώσσα και η σύνταξη του πρωτοτύπου. Όπου αυτό δεν ήταν δυνατό, δόθηκε σε υποσημείωση το κείμενο του χειρογράφου.
3. Διορθώθηκε η ορθογραφία και προστέθηκαν σημεία στίξης, όπου χρειαζόταν.
4. Οι εντός παρενθέσεως λέξεις είναι προσθήκη της επιμελήτριας για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου.
5. Το εντός αγκυλών [] κείμενο θεωρήθηκε ότι πρέπει να εξοβελιστεί ως περιττό ή ως λανθασμένο.
6. Το σημάδι (...) υποδηλώνει ότι η πρόταση δεν ολοκληρώνεται.

Αντιγραφή, επιμέλεια, σχόλια: Κυράνθη Στράντζαλη